

R2P ANNO 2020: HOE VER REIKT DE CONSENSUS?

EEN ILLUSTRATIE AAN DE HAND VAN ENKELE RECENTE
HUMANITAIRE CRISSEN

Wetenschappelijke verhandeling
Aantal woorden: 26.642

Julie Vanden Hautte

Stamnummer: 01203274

Promotor: Dr. Tim Haesebrouck
Commissaris: Hielke Van Doorslaer

Masterproef voorgelegd voor het behalen van de graad master in de richting
Politieke Wetenschappen, afstudeerrichting Internationale Politiek

Academiejaar: 2019 – 2020

Abstract

Responsibility to Protect (R2P) werd reeds in 2001 door de International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICISS) geïntroduceerd als antwoord op de controverses aangaande de doctrine van humanitaire interventies. Anno 2020 wordt R2P echter nog steeds niet bestempeld als een volwaardige internationale norm maar aangemerkt als een '*emerging*' norm daar een consensus omtrent elk aspect van R2P nog niet voorhanden is. Dit komt ook tot uiting in de praktijk. Humanitaire crisissen die zich momenteel afspelen in onder andere Syrië, Jemen en Myanmar gaan onverminderd door ingevolge het gebrek aan een integrale consensus omtrent de norm wat resulteert in het uitblijven van een adequaat optreden door de internationale gemeenschap dat R2P in beginsel voorschrijft. Dit onderzoek vult de reikwijdte van de huidige consensus in. Aan de hand van de reactie van de internationale gemeenschap op deze respectievelijke humanitaire crisissen wordt bepaald hoe ver de consensus aangaande R2P momenteel reikt. Tevens wordt een verklaring geboden voor de normatieve evolutie van de norm tot deze huidige stand van zaken. Middels de bestaande theorieën inzake normontwikkeling die elk een andere opvatting verdedigen inzake de evolutie van internationale normen, wordt bepaald welk model de evolutie van R2P het best weerspiegelt en derhalve verklaart.

Woord vooraf

Na bijna een jaartje onderzoeken ben ik nu gekomen aan de laatste woorden ter voltooiing van mijn masterproef, namelijk het dankwoord ten aanzien van de mensen die me gedurende deze periode hebben bijgestaan. Mijn masterproef heeft me waardevolle kennis bijgebracht aangaande het principe 'Responsibility to Protect' en ik ben trots het eindelijk te kunnen afronden. Doch was dit niet mogelijk geweest zonder de steun van bepaalde mensen.

Vooreerst wil ik mijn promotor, dr. Tim Haesebrouck, bedanken. Hij stemde niet enkel in met het onderwerp voor deze masterproef maar was tevens bereid om enkele hoofdstukken door te nemen en vervolgens opmerkingen te formuleren. Daarenboven kon ik steeds bij hem terecht met bedenkingen of vragen.

Daarnaast wil ik ook mijn ouders bedanken. Zij hebben me niet enkel de kans gegeven een bijkomende opleiding Politieke Wetenschappen – Internationale Politiek aan UGent te starten nadat ik reeds mijn rechtenopleiding succesvol afrondde maar gedurende al deze jaren kon ik ook altijd op hun steun rekenen. Dit was niet anders voor het schrijven van deze masterproef.

Als laatste wil ik ook mijn vrienden bedanken bij wie ik steeds terecht kon. Inhoudelijke bedenkingen omtrent onze onderzoeken werden uitgewisseld, bezorgdheden die gepaard gaan met het schrijven van een masterproef gedeeld en elkaar de nodige duwtjes in de rug gegeven.

Julie Vanden Hautte
Gent, 2020

Inhoud

Abstract	iii
Woord vooraf	iv
Acroniemen en afkortingen	vii
Inleiding	1
Literatuuroverzicht	4
1. Responsibility to Protect	4
1.1. Van humanitaire interventies tot R2P	4
1.2. Betekenis: drie pijlers van R2P	6
1.3. Consensus omtrent R2P	7
1.4. R2P in de praktijk	8
1.4.1. Darfoer en Kenia	9
1.4.2. Myanmar en Georgië	9
1.4.3. Libië	10
2. De evolutie van internationale normen	11
2.1. ‘Internationale normen’	11
2.2. Norm life cycle model – Finnemore & Sikkink.....	12
2.3. Alternatieve opvattingen	13
2.3.1. Norm contestatie – Wiener et al.....	13
2.3.2. Misbruik van een norm – Badescu & Weiss	15
3. Conclusie	17
Empirisch onderzoek	19
1. De huidige staat van R2P in de praktijk	19
1.1. Case 1. Syrië	19
1.1.1. Achtergrond	19
1.1.2. Reactie van de internationale gemeenschap	20
1.1.3. Verzet tegen R2P of eigenbelang?	22
1.2. Case 2. Jemen	23
1.2.1. Achtergrond	23
1.2.2. Reactie van de internationale gemeenschap	24
1.2.3. Een legitieme toepassing van pijler III?	26
1.3. Case 3. Myanmar	27
1.3.1. Achtergrond	27
1.3.2. Reactie van de internationale gemeenschap	28
1.4. Conclusie: consensus omtrent R2P anno 2020	30

2. De normatieve evolutie van R2P	32
2.1. Lineaire vs. non-lineaire evolutie	32
2.2. Vaststaande betekenis vs. meaning-in-use	34
2.3. Positieve precedentes vs. incorrecte toepassingen	36
3. Conclusie.....	38
Conclusies	40
Bibliografie	43

Acroniemen en afkortingen

ARSA	Arakan Rohingya Salvation Army
ASEAN	Associatie van Zuidoost-Aziatische Naties
ECR2P	European Centre for the Responsibility to Protect
GCR2P	Global Centre for the Responsibility to Protect
ICISS	International Commission on Intervention and State Sovereignty
R2P	Responsibility to Protect
RwP	Responsibility while Protecting
RN2V	Responsibility Not to Veto
UN	United Nations
UNGA	United Nations General Assembly
UNHRC	United Nations Human Rights Council
UNMHA	United Nations Mission to support the Hufaydah Agreement
UNSC	United Nations Security Council

Inleiding

Responsibility to Protect (R2P) werd in 2001 geïntroduceerd door de International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICISS) als antwoord op de toenmalige controverses aangaande humanitaire interventies. De vermeende onverenigbaarheid tussen het soevereiniteitsbeginsel en de morele plicht op te treden in het geval van massale mensenrechtenschendingen verhinderde namelijk een adequaat optreden bij de humanitaire crisissen die de jaren '90 kenmerkten. Om een herhaling van dergelijke feiten een halt toe te roepen, formuleerde ICISS het concept R2P dat een einde diende te stellen aan de voorgaande discussies en zodoende een antwoord bieden op toekomstige crisissen. In 2005 onderschreef de internationale gemeenschap vervolgens unaniem R2P middels de formele optekening gedurende de United Nations World Summit. Elke staat aanvaardde de verantwoordelijkheid zijn bevolking te vrijwaren van genocide, etnische zuivering, misdaden tegen de mensheid en oorlogsmisdaden. De internationale gemeenschap komt op zijn beurt de verantwoordelijkheid toe staten hiertoe bij te staan en op te treden indien de staat in kwestie manifest faalt aan diens verantwoordelijkheid te voldoen.

De huidige realiteit staat echter in schril contrast met het opzet van R2P om een einde te maken aan humanitaire crisissen die onder diens toepassingsgebied ressorteren. De internationale gemeenschap wordt momenteel geconfronteerd met humanitaire crisissen in onder andere Syrië, Jemen en Myanmar die tot het limitatieve toepassingsgebied van R2P behoren. De Syrische bevolking wordt blootgesteld aan chemische aanvallen in opdracht van president Assad die aangemerkt worden als oorlogsmisdaden en misdaden tegen de mensheid, de Jemenitische bevolking vormt het voorwerp van oorlogsvoering tussen talloze actoren die strijden om macht in het Midden-Oosten en de Rohingya in Myanmar worden na decennia van onderdrukking opnieuw geïsoleerd door de Birmees overheid in de mate dat er sprake is van etnische zuivering en mogelijks genocide. Een adequaat optreden van de internationale gemeenschap overeenkomstig de verplichtingen die R2P omvat, blijft echter uit. Aldus duidt de praktijk op een kloof tussen de politieke belofte die de internationale gemeenschap in 2005 unaniem onderschreef en de concrete implementatie ervan in de praktijk.

Het bestaan van deze kloof en het daarmee gepaard gaande uitblijven van een adequate collectieve reactie impliceert dat de consensus die initieel voorhanden was op de UN World Summit zich niet als dusdanig vertaalt in de praktijk waar eensgezindheid inzake R2P niet vanzelfsprekend blijkt. Niettemin de norm aanvankelijk een beloftevolle evolutie kende na diens formele optekening dat resulteerde in de integrale toepassing in Libië, zette deze evolutie zich met andere woorden niet door zoals de huidige humanitaire crisissen illustreren. Tot op heden kwalificeert men R2P dan ook nog stevast als een '*emerging*' norm die nog niet de status van een volwaardige internationale norm bereikte waarbij men duidt op het ontbreken van een consensus omtrent al diens aspecten. Bijgevolg rijst in het bijzonder de vraag omtrent welke aspecten van R2P vandaag eensgezindheid, respectievelijk betwisting bestaat, alsook welke evolutie de norm doorliep tot de huidige stand van zaken.

Zodoende luiden de onderzoeksvragen van dit onderzoek als volgt: Hoe ver reikt de consensus van de norm R2P anno 2020? En waarom is de norm op deze manier geëvolueerd? Een antwoord wordt geformuleerd aan de hand van de volgende deelvragen: Wat stipuleert de literatuur omtrent de huidige staat van R2P? Wat tonen recente humanitaire crisissen hieromtrent aan? Hoe evolueren internationale normen? En welke theorieën inzake normontwikkeling verklaren de evolutie van R2P het accuraatst?

Opzet van dit onderzoek

Het opzet van dit onderzoek is tweevoudig. Vooreerst tracht het een actueel beeld te bieden betreffende de consensus van R2P dat een aanvulling, respectievelijk correctie vormt op de huidige literatuur. Aangezien hiervoor recente humanitaire crisissen onderzocht worden, vormt dit onderzoek terzelfdertijd een aanvulling op de bestaande literatuur waar recente crisissen niet langer het voorwerp vormen van een onderzoek in het licht van R2P. Daarnaast behoort het bieden van een verklaring voor R2P's normatieve evolutie tot de huidige stand van zaken eveneens tot het opzet van dit onderzoek. Dit gebeurt middels een toetsing aan de theorieën inzake normontwikkeling waardoor eveneens aandacht besteed wordt aan een ander onderbelicht aspect in de literatuur. De respectievelijke modellen worden namelijk louter gehanteerd om te stipuleren dat R2P nog geen volwaardige norm vormt.

Structuur van de masterproef

Deze masterproef start met een literatuuroverzicht dat opgedeeld is in twee delen. Het eerste deel behandelt in het bijzonder R2P. Hierbij wordt vooreerst aandacht besteed aan het ontstaan van de norm waarbij de evolutie van humanitaire interventies tot de introductie van R2P wordt uiteengezet. Vervolgens wordt dieper ingegaan op de betekenis van R2P middels de drie pijlers die de complexe norm kenmerken en aan de hand waarvan de consensus naderhand zal worden geïllustreerd. Na deze algemene duiding volgt wat de literatuur stipuleert aangaande de consensus inzake R2P waarbij tevens het beperkt aantal cases die de literatuur behandelt in het licht van R2P beknopt besproken worden. Deze cases situeren zich na de introductie van de norm tot de toepassing in Libië dat in beginsel het einde van dergelijk onderzoek naar latere crisissen weerspiegelt. Hierbij wordt geduid op de toenmalige consensus en zodoende de aanvankelijke evolutie van R2P geschetst.

Naast het principe van R2P verdiept het literatuuronderzoek zich eveneens in de evolutie van normen. Hier wordt eerst gedefinieerd wat bedoeld wordt met een internationale norm om vervolgens dieper in te gaan op de constructivistische theorieën die de evolutie van dergelijke normen beschrijven. In eerste instantie komt de meest invloedrijke theorie inzake de ontwikkeling van normen aan bod, namelijk het *norm life cycle* model van Finnemore en Sikkink, dat veelal gehanteerd wordt om de evolutie van R2P te situeren. Daar deze dominante theorie echter op kritiek stoot, wordt het tegenover alternatieve opvattingen geplaatst die een andere evolutie verdedigen. In het bijzonder de theorieën die de contestatie van normen centraal plaatsen, alsook de potentiële invloed van misbruik van een norm, worden uiteengezet. Deze theorieën inzake normontwikkeling zijn van belang om naderhand de evolutie van R2P tot de huidige consensus te verklaren.

Het literatuuroverzicht wordt afgesloten met een conclusie dat zich toespitst op hetgeen de literatuur stipuleert aangaande de huidige consensus van R2P om in het eigenlijke onderzoek te toetsen aan wat volgt uit de recente humanitaire crisissen. Tevens wordt geduid op de controverses in de literatuur waartoe de verscheidene theorieën inzake normontwikkeling aanleiding geven. Deze controverses zullen het onderzoek naar de verklaring van de evolutie van R2P structureren.

Wat het empirisch onderzoek betreft, wordt vooreerst bepaald wat de praktijk aantoont omtrent de consensus. Drie humanitaire crisissen die zich momenteel afspelen worden onderzocht, i.e. Syrië, Jemen en Myanmar. Deze crisissen illustreren dat een integrale consensus omtrent R2P vandaag niet voorhanden is wat resulteert in de inadequate reactie van de internationale gemeenschap. Voor elke crisis wordt eerst de respectievelijke achtergrond geschetst die de crisis onder het toepassingsgebied

van R2P plaatst en vervolgens de reactie van de internationale gemeenschap uiteengezet. Daarnaast worden in het licht van R2P de nodige nuances aangebracht aangaande deze reactie die van belang zijn voor het in beeld brengen van de heersende consensus. De reacties op deze crisissen worden naderhand gebundeld om te illustreren hoe ver de huidige consensus aangaande R2P reikt. Dit gebeurt aan de hand van de driepijlerstructuur die de norm kenmerkt.

In het tweede deel wordt vervolgens een verklaring geboden voor de evolutie van R2P. Aan de hand van het besluit dat volgt uit de besproken cases omtrent de heersende consensus wordt de evolutie van de norm gesitueerd binnen de vooropgestelde theorieën inzake normontwikkeling. Dit gebeurt op basis van de controverses die tot uiting kwamen in de literatuur, namelijk of er sprake is van een lineaire of non-lineaire evolutie, de norm een vaststaande betekenis heeft of doorheen de tijd een andere invulling verkreeg, en positieve precedentes per definitie vereist zijn opdat een norm kan ontwikkelen. Op die manier wordt nagegaan welke theorieën de evolutie van R2P het best weerspiegelen. Hierbij worden de respectievelijke opvattingen bekritiseerd wanneer zij geen afdoende verklaring bieden voor de evolutie die de consensus van R2P onderging. Dit empirisch onderzoek wordt eveneens afgesloten met een conclusie die voorgaande elementen bundelt.

Om deze masterproef af te sluiten, wordt een conclusie geformuleerd die een antwoordt biedt op de eerder vermelde onderzoeksvragen, namelijk hoe ver de huidige consensus omtrent R2P reikt op basis van de onderzochte cases en een verklaring geboden voor de evolutie die de norm sinds diens introductie onderging door de evolutie binnen de vooropgestelde controverses te situeren. Hierop volgt een toekomstperspectief voor de norm R2P die dit onderzoek afsluit.

Onderzoeksdesign van de masterproef

Zoals bovenstaande structuur reeds aangeeft, neemt dit onderzoek enerzijds de vorm aan van case studies waarbij aan de hand van drie recente humanitaire crisissen, i.e. Syrië, Jemen en Myanmar, de huidige consensus omtrent R2P in beeld wordt gebracht. De bevindingen die volgen uit deze concrete toepassingen worden naderhand getoetst aan hetgeen recente wetenschappelijke literatuur stipuleert aangaande de consensus van R2P om te bepalen of de literatuur accuraat is. Terzelfdertijd wordt een verklarend onderzoek uitgevoerd waarbij getracht wordt een verklaring te bieden voor de evolutie van R2P tot de huidige stand van zaken.

Wat de dataverzameling betreft, zullen voornamelijk resoluties van de Veiligheidsraad van belang zijn voor de te onderzoeken cases, alsook officiële verklaringen van staats- en regeringsleiders. Aan de hand van deze bronnen wordt nagegaan wat de reactie van de internationale gemeenschap is op de geselecteerde cases dat op zijn beurt de huidige consensus omtrent R2P schetst. De evolutie in de consensus wordt geduid aan de hand van de verscheidene theorieën inzake normontwikkeling die aanwezig zijn in de literatuur en tegengestelde opvattingen verdedigen over de evolutie van normen.

Literatuuroverzicht

1. Responsibility to Protect

1.1. Van humanitaire interventies tot R2P

Intrastatelijke conflicten, burgeroorlogen en intern geweld op massale schaal die de jaren '90 kenmerkten, worden beschouwd als de aanzet van het ontstaan van R2P. De internationale gemeenschap slaagde er namelijk niet in om adequaat te reageren op dergelijke uitdagingen. Er was het debacle van de interventie in Somalië in 1993, de ontoereikende reactie op de genocide in Rwanda in 1994 en het niet-voorkomen van etnische zuiveringen in Srebrenica in 1995. Daarbovenop was er de situatie in Kosovo in 1999 waarbij de internationale gemeenschap weliswaar optrad maar, anticiperend op een Russisch veto, zonder autorisatie van de Veiligheidsraad (Evans, 2006, p. 706).

Het falen van de internationale gemeenschap om genocide, etnische zuiveringen en gelijkaardige gebeurtenissen te vermijden, was onder andere te wijten aan het voortdurende debat omtrent humanitaire interventies. Bellamy identificeert politieke impasse dan ook als één van de oorzaken van het inadequaat optreden gedurende de jaren '90 (Bellamy, 2009). Enerzijds waren er de voorstanders van de doctrine die overtuigd waren van het bestaan van een recht om te interveniëren en anderzijds staten die vastklampten aan het soevereiniteitsprincipe en het daarmee gepaard gaande beginsel van non-interventie (Crossley, 2018, p. 5; Evans, 2006, p. 706). Het was overwegend een Noord-Zuid georiënteerd debat waarbij voornamelijk bij gedekoloniseerde staten de vrees bestond dat men onder het mom van humanitaire interventies opnieuw hun soevereiniteit zou verliezen (Evans, 2008, p. 285).

In de navolging van de verhitte debatten riep Koffi Annan, voormalig Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties, diverse malen op tot een nieuwe consensus rond humanitaire interventies om dergelijke gebeurtenissen in de toekomst een halt toe te roepen (Haesebrouck & De Keersmaeker, 2013, p. 39). In 2000 richtte hij zich tot de internationale gemeenschap met de vraag: *"If humanitarian intervention is, indeed, an unacceptable assault on sovereignty, how should we respond to a Rwanda, to a Srebrenica – to gross and systematic violations of human rights that offend every precept of our common humanity?"* (Annan, 2000, p. 48). Hierbij riep Annan op tot de ontwikkeling van een normatief kader waarin het soevereiniteitsbeginsel en het daarbij horende principe van non-interventie verzoend worden met de morele plicht van de internationale gemeenschap om te reageren op massale mensenrechtenschendingen (Chandler, 2004, p. 60).

In een poging hierop een antwoord te formuleren, werd in september 2000 de International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICISS) op initiatief van de Canadese minister van Buitenlandse Zaken Lloyd Axworthy opgericht (Abomo, 2016, p. 11). Eind 2001 vaardigde de Commissie zijn slotrapport *'The Responsibility to Protect'* uit waarin het concept R2P werd geïntroduceerd dat een einde moest maken aan de voorgaande discussies (ICISS, 2001). R2P verwees naar het idee dat soevereine staten de verantwoordelijkheid hebben eigen burgers te beschermen. Wanneer een staat faalt, verliest het echter als het ware zijn soevereine recht op non-interventie en berust op de internationale gemeenschap de verantwoordelijkheid op te treden om de bevolking in de staat in kwestie te beschermen (ICISS, 2001, p. xi). Bijgevolg verwerpt ICISS de opvatting dat soevereiniteit een staat volledige autonomie over zijn territorium geeft. Daarenboven wordt het geacht een verantwoordelijkheid te omvatten, namelijk de verantwoordelijkheid om diens burgers te beschermen tegen gruweldaden. Slaagt men hier niet in, dan heeft dit consequenties voor hun soevereiniteit die niet langer absoluut geacht wordt. Op die manier bestempelt men de relatie tussen

soevereiniteit en interventies niet langer als tegenstrijdig maar complementair (Abomo, 2016, p. 12). Dit nieuwe perspectief moest een einde moeten maken aan de voorgaande controverses rond humanitaire interventies die de doctrine ineffectief maakten (Verellen, 2011, p. 156).

Zoals reeds eerder vermeld, belast R2P de internationale gemeenschap met de verantwoordelijkheid in te grijpen om de bevolking van een andere staat te beschermen wanneer een staat hiertoe niet in staat of bereid is. Het is evenwel van belang op te merken dat dit niet louter de mogelijkheid omvat om militair te interveniëren. Integendeel, het ICISS schrijft voor dat bij voorkeur vreedzaam wordt opgetreden om een einde te stellen aan het leed dat de lokale bevolking treft alvorens toevlucht te zoeken in militaire middelen. Daarenboven beperkt de verantwoordelijkheid zich evenmin tot het ingrijpen wanneer de bevolking reeds het voorwerp vormt van gruweldaden. Het rapport introduceert immers drie verantwoordelijkheden, namelijk de verantwoordelijkheid *to react*, *to prevent* en *to rebuild*. Dit betekent dat R2P eveneens de verantwoordelijkheid omvat om massaal menselijk leed te voorkomen en dus in eerste instantie preventief of te treden. Wanneer men dergelijk leed echter niet kon voorkomen, moet men naderhand de vrede in de samenleving trachten opnieuw op te bouwen en als het ware de stabiliteit terug brengen (Bellamy, 2008, p. 621).

Niettemin de Commissie de verantwoordelijkheid om gruweldaden te voorkomen aanmerkte als prioritair en in eerste instantie een vreedzaam optreden voorschrijft, besteedt diens rapport evenwel de meeste aandacht aan een militaire interventie onder de noemer R2P. Het stelt zes criteria voorop opdat een militair optreden legaal en legitiem wordt geacht: *just cause*, *right intention*, *last resort*, *proportional means*, *reasonable prospects* en *right authority* (Evans, 2006, pp. 709-710; Haesebrouck & De Keersmaeker, 2013, p. 39). Aan de hand van deze criteria formuleerde het een antwoord op twee centrale vragen die onder andere voor controverses zorgden bij humanitaire interventies: In welke omstandigheden is een interventie legitiem? En welke instituties zijn bevoegd om een interventie te autoriseren? Wat dit laatste betreft, werd de Veiligheidsraad de primaire verantwoordelijkheid toegekend om op te treden maar niet de exclusieve verantwoordelijkheid (Bellamy, 2008, p. 621).

In 2005 onderschreef de internationale gemeenschap gedurende het UN World Summit unaniem R2P. Hierdoor uitte men de bereidheid staten bij te staan in de bescherming van diens burgers en collectieve actie te ondernemen wanneer de nationale autoriteiten er niet in slagen hun bevolking te beschermen (Bellamy, 2009, p. 2). Het principe van R2P zoals unaniem aangenomen gedurende de World Summit verschilt echter in verscheidene opzichten van het principe zoals geïntroduceerd in het rapport van ICISS. R2P werd bijvoorbeeld beperkt tot genocide, oorlogsmisdaden, etnische zuivering en misdaden tegen de mensheid, er werd geen melding gemaakt van de criteria opdat een interventie legaal en legitiem wordt geacht, enkel de Veiligheidsraad kan een interventie op grond van R2P autoriseren en men stelde een hogere drempel voorop vooraleer de verantwoordelijkheid om op te treden aan de internationale gemeenschap toekomt (Wong, 2009, p. 231). Bijgevolg werd het concept door de internationale gemeenschap ingeperkt alvorens unaniem te onderschrijven.

Na de formele aanname in 2005 vond R2P al snel ingang in de internationale politiek. Reeds in april 2006 bevestigde de Veiligheidsraad in een thematische resolutie omtrent de bescherming van burgers in gewapende conflicten expliciet de conclusies van de World Summit aangaande R2P. Hierop volgde in augustus 2006 een resolutie waarbij de Veiligheidsraad zich beriep op R2P in de context van het lopende conflict in Darfoer. Verder uitte ook Secretaris-Generaal Ban Ki-Moon, opvolger van Kofi Annan, bij aanvang van zijn ambtstermijn in 2007 uitdrukkelijk zijn steun voor het nieuwe principe (Evans, 2008, p. 286). Zodoende werd R2P als nieuwe norm in de internationale politiek gelanceerd.

1.2. Betekenis: drie pijlers van R2P

De Responsibility to Protect zoals unaniem aanvaard op de UN World Summit werd in 2009 verder geconcretiseerd door Secretaris-Generaal Ban Ki Moon in zijn rapport *'Implementing the Responsibility to Protect'* met het oog op implementatie in de praktijk (UNGA, 2009). Hierin identificeerde hij R2P als een concept dat drie pijlers omvat: *The protection responsibilities of the State, International assistance and capacity-building* en *Timely and decisive response*. Dit rapport werd aangemerkt als een belangrijke stap in de evolutie van R2P. Het doelde namelijk "(...) *not to reinterpret or renegotiate the conclusions of the World Summit but to find ways of implementing its decisions in a fully faithful and consistent manner*" (Bellamy, 2011, p. 34).

Pijler I *'The protection responsibilities of the State'* omvat vooreerst de verantwoordelijkheid van elke staat om zijn eigen bevolking te beschermen tegen de limitatief opgesomde misdaden die onder het toepassingsgebied van R2P vallen, i.e. genocide, oorlogsmisdaden, misdaden tegen de mensheid en etnische zuivering (UNGA, 2009, p. 2). De primaire verantwoordelijkheid om burgers te beschermen ligt met andere woorden in eerste instantie bij de staat wiens bevolking bedreigd of geteisterd wordt door dergelijke gruweldaden. De Secretaris-Generaal merkte deze pijler aan als de basis van R2P die voortvloeit uit het soevereiniteitsprincipe, alsook bestaande internationale juridische verplichtingen bevestigt die reeds op de staten berustten (Bellamy, 2015, p. 45).

Pijler II en III betreffen vervolgens de verantwoordelijkheid van de internationale gemeenschap. De tweede pijler *'International assistance and capacity-building'* stelt dat de internationale gemeenschap als het ware een bijstandsplicht heeft om individuele staten te ondersteunen bij de bescherming van diens bevolking (UNGA, 2009, p. 2). Hierbij wordt in het bijzonder geduid op het verlenen van hulp voor het aanpakken van de onderliggende oorzaken van genocide en massale wreedheden, het opbouwen van de capaciteit om dergelijke misdaden te verhinderen en de staten aanmoedigen hun verplichting na te komen (Bellamy, 2015, p. 47). Het nemen van dergelijke maatregelen door derde staten in het kader van pijler II is evenwel slechts mogelijk in zoverre de toestemming wordt verkregen van de staat op wie de primaire verantwoordelijkheid tot bescherming berust (Garwood-Gowers, 2015, p. 308). Aldus kan de internationale gemeenschap louter ondersteuning bieden op basis van pijler II in zoverre de staat in kwestie hiermee instemt.

Als laatste wijst pijler III *'Timely and decisive response'* op de situatie waarbij een staat er niet in slaagt om zijn bevolking te beschermen. Indien een staat manifest faalt zijn bevolking te vrijwaren van één van de vier vooropgestelde misdaden, berust op de internationale gemeenschap de verantwoordelijkheid om collectieve actie te ondernemen (UNGA, 2009, p. 2). Derhalve draagt de internationale gemeenschap als het ware de secundaire verantwoordelijkheid om burgers te beschermen in een derde staat. Zoals reeds eerder vermeld, gebeurt dit bij voorkeur met behulp van vreedzame maatregelen. Doch zijn ook dwingende maatregelen onder Hoofdstuk VII van het VN Handvest voorhanden in zoverre toestemming van de Veiligheidsraad wordt verkregen. Dit reflecteert de *'narrow but deep approach'* die het rapport vooropstelt: het toepassingsgebied blijft strikt gelimiteerd tot de vier vooropgestelde misdrijven maar terzelfdertijd kan een veelheid aan instrumenten gehanteerd worden (Bellamy, 2015, p. 45). Zodoende vormt pijler III de basis voor een tussenkomst zonder toestemming van de betrokken staat, al dan niet met het gebruik van geweld.

Het is evenwel van belang erop dat wijzen dat de drie pijlers zoals gedefinieerd door de Secretaris-Generaal onderscheiden moeten worden van de pijlers of fasen die naar voor worden geschoven in het rapport van de ICISS en naderhand aanvaard werden op de World Summit in 2005, i.e. de *Responsibility to prevent, to react* en *to rebuild*. Dit betreft de verantwoordelijkheid tot het voorkomen van een escalatie van het conflict, het effectief ingrijpen om een einde te maken aan de humanitaire noodsituatie en het inzetten op vredesopbouw. Deze verantwoordelijkheden berusten zowel op de staat wiens bevolking bedreigd of geteisterd wordt, als op de internationale gemeenschap.

1.3. Consensus omtrent R2P

R2P werd na diens introductie in de internationale gemeenschap enthousiast onthaald in de wetenschappelijke literatuur. Weiss bestempelde het ICISS rapport als *“path breaking (...) a way to square the circle of state sovereignty and human rights”*. De aanneming van R2P gedurende de World Summit werd door Bellamy beschouwd als *“the single most important development”*. En Evans stelde dat R2P een enorme bijdrage leverde *“that [is] likely to have a lasting impact”* (Hehir, 2010, p. 218). Naderhand bestempelde Weiss R2P eveneens als *“more sophisticated and politically a far more broadly acceptable reformulation of the more familiar ‘humanitarian intervention’”* (Weiss & Thakur, 2010, p. 311). Ook Evans achtte de acceptatie van R2P ondenkbaar voor het voorgaande concept van humanitaire interventies (Evans, 2016, p. 260).

Doch betekent dit niet dat R2P reeds integraal als volwaardige internationale norm wordt aanvaard. De literatuur duidt er namelijk ook op dat niet elke pijler van R2P op steun kan rekenen en er bijgevolg nog geen sprake is van eensgezindheid aangaande elk aspect van R2P. Daar R2P eerder begrepen dient te worden als een verzameling van normen die samenhangen met de driepijlerstructuur, is het immers mogelijk dat een consensus zich niet uitstrekt tot alle pijlers (Coady, Dobos & Sanyal, 2015, p. 173). Welsh bestempelt R2P dan ook als een complexe norm die verscheidene elementen omvat ingevolge diens drie pijlers waarbij de consensus, respectievelijk contestatie aangaande R2P zich niet noodzakelijk uitstrekt tot elke pijler (Welsh, 2019, p. 56). Ook Bloomfield en Scott poneren dit: *“All resistance to R2P is not necessarily resistance to all of R2P”* (Bloomfield & Scott, 2017, p. 26). Bijgevolg wordt veelal een onderscheid gemaakt tussen de verschillende pijlers om vast te stellen over welke aspecten reeds een consensus bestaat in de internationale gemeenschap.

Reeds in het verleden duidde de literatuur er veelvuldig op dat eensgezindheid in het bijzonder ontbreekt aangaande de derde pijler. Coady, Dobos en Sanyal stelden bijvoorbeeld aan de hand van de debatten in de Algemene Vergadering die sinds 2009 worden gehouden inzake R2P, vast dat staten telkenmale hun steun uiten voor R2P maar dat deze steun zich uitsluitend beperkt tot pijler I en II (Coady et al., 2015, p. 173). Daarenboven merkten zij op dat pijler III sinds 2011 niet meer vermeld werd in de resoluties van de Veiligheidsraad waaruit men concludeerde dat R2P louter gebruikt wordt ter bevestiging van het reeds gevestigde juridische principe dat staten de primaire verantwoordelijkheid hebben gruweldaden op hun grondgebied te verhinderen of een halt toe te roepen, alsook dat de internationale gemeenschap hiertoe bijstand verleent (Coady et al., 2015, p. 175).

Dit werd ook geponeerd door andere auteurs. Hoffman wees er evenzeer op dat de verantwoordelijkheid voor de internationale gemeenschap om op te treden omstreken is en merkte omtrent pijler III dan ook op: *“The third pillar of R2P continues to be very controversial”* (Hofmann, 2015, p. 10). Hierbij merkte hij evenwel op dat de verantwoordelijkheid van de internationale gemeenschap op zich niet openlijk in vraag gesteld wordt maar dat de controversen de implementatie

van de laatste pijler betreft. Daar als het ware geen handleiding voorhanden is voor de concrete toepassing, hebben staten hieromtrent uiteenlopende opvattingen (Hofmann, 2015, p. 30). Ook Evans stelde meer specifiek dat er altijd onenigheid zal zijn over de juiste vorm van actie in een concreet geval om te duiden op de controverse omtrent pijler III (Evans, 2016, p. 914). Bellamy verwoordde dit als volgt: *“The bulk of the contestation of R2P concerns the question (...) what this actually implies in a concrete situation”* (Bellamy, 2015a, pp. 168-169).

Recente literatuur omtrent R2P bevestigt nog steeds bovenstaande vaststellingen. Hehir poneert in zijn meest recente publicatie dat de consensus rond R2P zich beperkt tot de verantwoordelijkheid van staten om hun eigen bevolking te beschermen tegen gruweldaden en de rol van de internationale gemeenschap om staten hierbij bij te staan. Op basis van de vaststelling dat de debatten in de Algemene Vergadering omtrent R2P zich tot op heden nog steeds uitsluitend focussen op pijler I en II, en de manier waarop de Veiligheidsraad R2P vrijwel exclusief inroept in de betekenis van deze pijlers, concludeert Hehir dat de consensus rond R2P zich niet uitstrekt tot pijler III (Hehir, 2019, p. 108; Hehir & Murray, 2017, p. 188). Terzelfdertijd wijst hij erop dat de onenigheid de implementatie van de desbetreffende pijler betreft waarbij de verdeeldheid dermate groot is dat de kwestie nog zelden aan bod komt op de informele dialogen die jaarlijkse gevoerd worden inzake R2P (Hehir, 2019, pp. 96-97).

Ook Hunt verdedigt de stelling dat de consensus zich niet uitstrekt tot pijler III: *“The UN community has mostly emphasized the consensual aspects of R2P under Pillars 1 and 2 but been the most resistant to the non-consensual elements under Pillar 3”* (Hunt, 2019, p. 18). Welsh vult dit aan door te wijzen op *“persistent concerns about [the] implementation of the third pillar”*. Hierbij duidt hij in het bijzonder op de onenigheid aangaande de kwestie van militaire interventies om gruweldaden een halt toe te roepen, alsook de vraag wanneer er effectief sprake is van een *“manifest failure”* en derhalve de verplichting geactiveerd wordt (Welsh, 2019, pp. 60 en 62). Het gebrek aan eensgezindheid omtrent deze elementen wordt ook aangehaald door Berdal die duidt op het gegeven dat onenigheid omtrent pijler III hoofdzakelijk het gebruik van geweld voor humanitaire doeleinden betreft (Berdal, 2019, pp. 239 en 247). Orchard wijst op zijn beurt op de manier waarop de Veiligheidsraad moet ingrijpen en wanneer staten geacht worden manifest gefaald hebben te voldoen aan hun verplichting (Orchard, 2019, p. 3).

Bovenstaande werd recent nogmaals aangehaald door Deitelhoff en Zimmermann. Zij poneren dat R2P voortdurend gepaard gaat met een aanzienlijke betwisting ingevolge de abstracte bewoording van de norm en de positieve verplichting die het impliceert. Zij identificeren in het bijzonder moeilijkheden omtrent welke actie de norm vereist: wanneer treedt de verplichting van de internationale gemeenschap in werking, hoe dient de internationale gemeenschap te interveniëren... (Deitelhoff & Zimmermann, 2020, p. 64)? Zodoende wordt tot op heden nog steeds veelvuldig gewezen op het gebrek aan eensgezindheid omtrent pijler III.

1.4. R2P in de praktijk

Het gebrek aan consensus dat R2P kenmerkt, komt ook tot uiting in de praktijk. Naar aanleiding van concrete humanitaire crisissen stond de vermeende consensus die voorhanden was in 2005 reeds meermaals onder druk waarbij de toepassing van de norm het voorwerp van debat vormde. Doch dient dit niet noodzakelijkerwijze aangemerkt te worden als een negatief gegeven. In bepaalde gevallen gaf het debat namelijk aanleiding tot een coherente interpretatie en aldus een consensus omtrent specifieke elementen van de norm. De literatuur haalt in het bijzonder een beperkt aantal cases aan om de reikwijdte van de consensus omtrent R2P doorheen de tijd te illustreren.

1.4.1. *Darfoer en Kenia*

De genocide in Darfoer die uitbrak in 2003 kan aangemerkt worden als de eerste crisis die de consensus omtrent R2P weerspiegelde in de praktijk. Niettemin de crisis aanving voor de formele aanname van R2P op de World Summit, wordt het bestempeld als het momentum waarop de Veiligheidsraad in diens resolutie voor het eerst duidde op de verantwoordelijkheid van een specifieke staat om diens bevolking te beschermen in het kader van R2P. Eensgezindheid in de Veiligheidsraad omtrent het optreden van de internationale gemeenschap was daarentegen minder vanzelfsprekend. Sommige staten poneerden namelijk gedurende lange tijd dat collectieve actie niet aan de orde was daar men de Soedanese overheid nog niet aanmerkte als manifest falend diens bevolking te beschermen (Stahn, 2007, p. 116). Terzelfdertijd resulteerde het gebrek aan toestemming van de Soedanese overheid aangaande buitenlandse aanwezigheid in de onbereidheid bij velen om militair op te treden (Gifkins, pp. 721). Dit gaf aanleiding tot een laattijdig ingrijpen met niet-robuste maatregelen die niet afdoende waren om een einde te stellen aan de crisis die nog steeds woedt (Bellamy, 2010, p. 153).

In tegenstelling tot Darfoer, kende de daaropvolgende humanitaire crisis in Kenia waar betwiste presidentiële verkiezingen in 2007 resulteerden in etnisch geweld dat door het Internationaal strafhof bestempeld werd als misdaden tegen de mensheid, een betere afloop (GCR2P, 2019). Nadat de Veiligheidsraad wees op de primaire verantwoordelijkheid van de Keniaanse overheid om diens bevolking te vrijwaren tegen dit geweld, zette de internationale gemeenschap een breed scala aan internationale en regionale bemiddelings- en diplomatieke initiatieven op die een verdere escalatie van de crisis verhinderden (Bellamy, 2010, p. 154). Niettemin Kenia aangemerkt wordt als een succesverhaal, stootte R2P ook *in casu* reeds op limieten. De consensus bleef beperkt tot diplomatieke maatregelen en werd enkel mogelijk geacht ingevolge de toestemming van de Keniaanse overheid die voorhanden was. Steun voor een meer robuust ingrijpen en derhalve een toevlucht tot de laatste pijler was evenmin aan de orde in de Veiligheidsraad (Bellamy, 2010, p. 151).

Bijgevolg reflecteerden de eerste toepassingen van R2P reeds een sterke consensus omtrent de primaire verantwoordelijkheid die op een staat berust om diens bevolking te beschermen, alsook dat de internationale gemeenschap een legitieme rol diende te spelen in de respectievelijke crisis. Niettemin in Darfoer aanvankelijk onenigheid bestond aangaande het ogenblik waarop de internationale gemeenschap diende in te grijpen, spitsten beide debatten zich niet toe op de vraag of men al dan niet moest optreden maar wel op welke manier. In het bijzonder een militair ingrijpen en maatregelen zonder de instemming van de respectievelijke overheid konden op weinig steun rekenen (Bellamy, 2010, p. 155).

1.4.2. *Myanmar en Georgië*

Ingevolge cycloon Nargis in Myanmar en de Russische interventie in Georgië richtte de aandacht zich vervolgens op het limitatieve toepassingsgebied van R2P waaromtrent een coherente visie tot uiting kwam, alsook beperkingen op het inroepen van de laatste pijler. Daar de autoriteiten in Myanmar humanitaire hulpverlening weigerden in de nasleep van een natuurramp, poneerde Frankrijk dat de internationale gemeenschap de verplichting had op basis van R2P alsnog humanitaire hulp te verlenen tegen de wil van de overheid van Myanmar. Dit stootte echter op een consensus in de internationale gemeenschap dat het toepassingsgebied zich niet uitstrekt tot natuurrampen en de weigering van humanitaire hulpverlening door de overheid niet aangemerkt wordt als een misdaad tegen de mensheid (Hofmann, 2015, pp. 7-8). Ook de Russische poging om de unilaterale militaire interventie in Georgië te rechtvaardigen aan de hand van diens responsibility to protect ten aanzien van Russische

onderdanen in het buitenland werd resoluut afgewezen (Deitelhoff & Zimmermann, 2018, p. 11). De norm werd niet aanmerkt als een correcte rechtvaardigingsgrond voor de Russische interventie daar geen bewijs voorhanden was van misdaden die onder het toepassingsgebied van R2P ressorteren.

Beide vermeende toepassingen werden derhalve afgewezen door de internationale gemeenschap waarbij gewezen werd op de voorwaarden opdat de robuuste dimensie van R2P van toepassing wordt geacht. Het beperkte toepassingsgebied van de norm werd bevestigd waarbij misdaden tegen de mensheid in enge zin geïnterpreteerd dienen te worden. Misdaden die niet geassocieerd worden met *“deliberate killing and displacement of civilians”* worden uitgesloten en rechtvaardigen dientengevolge geen militaire tussenkomst. Tevens moet er afdoende bewijs van de respectievelijke misdaden voorhanden zijn opdat R2P het gebruik van geweld kan rechtvaardigen (Bellamy, 2010, p. 151; Hofmann, 2015, p. 8; Crossley, 2018, p. 420). Een consensus vormde zich aldus omtrent een robuust ingrijpen onder de noemer R2P dat in het kader van Darfoer en Kenia nog niet voorhanden was.

1.4.3. Libië

In 2011 autoriseerde de Veiligheidsraad uiteindelijk voor het eerst een militair optreden ter bescherming van de bevolking in Libië zonder toestemming van de Libische staat wat ten tijde van Darfoer en Kenia niet mogelijk werd geacht. Naar aanleiding van geweldplegingen van de Libische dictator Kadafi ten aanzien van zijn burgerbevolking in een poging de opstanden tegen diens regime te beëindigen, vaardigde de Veiligheidsraad Resolutie 1970 uit die waarschuwde voor mogelijke misdaden tegen de mensheid, op Libië zijn primaire verantwoordelijkheid wees diens bevolking te beschermen en opriep een einde te maken aan het geweld. Dit ging gepaard met niet-robuste maatregelen zoals een wapenembargo en de bevrozing van tegoeden van hoogstaande individuen. De Libische autoriteiten faalden echter te conformeren aan de oproep waarop de Veiligheidsraad middels Resolutie 1973 *“all necessary measures (...) to protect civilians and civilian populated areas under threat of attack”* autoriseerde en een coalitie onder leiding van NATO militair intervenieerde (Perisic, 2017, pp. 790-791; Torun, 2017, pp. 44-45).

Niettemin men voor het eerst overeenstemming vond voor een militair optreden, ging aan de beslissing tot interventie evenwel debat vooraf waarbij niet alle lidstaten zich onmiddellijk schaarden achter Resolutie 1973. Vijf leden van de Veiligheidsraad merkten de resolutie aanvankelijk immers aan als te verregaand waarbij de meningen uiteenliepen over de nood aan het gebruik van geweld. Duitsland en Brazilië stelden de effectiviteit van de maatregel in vraag, en India en China uitten hun bezorgdheid omtrent de ambigue bewoording waarbij Rusland opmerkte dat het de deur zouden openen naar een grootschalige militaire interventie (Morris, 2013, p. 1271). Hoewel de mogelijkheid tot militair optreden aldus op terughoudendheid stootte bij een handvol staten, waren hun bedenkingen niet van die aard dat een veto werd ingeroepen om de resolutie een halt toe te roepen maar beperkte men zich tot een onthouding. Zodoende vond de resolutie alsnog ingang waarop voor het eerst militair opgetreden werd in naam van de internationale gemeenschap zonder toestemming van de betrokken overheid. Dientengevolge wordt veelvuldig gesteld dat Libië een consensus weerspiegelt aangaande alle facetten van R2P. Thakur poneerde bijvoorbeeld: *“Resolution 1973 marks the first military implementation of the doctrine of ‘responsibility to protect’* (Thakur, 2011).

Doch dient opgemerkt te worden dat deze laatste bevinding terzelfdertijd ook betwist wordt in de literatuur. Morris merkt namelijk op dat alle resoluties aangaande Libië louter verwijzen naar de verantwoordelijkheid van de betrokken staat zonder vermelding van de ruimere verantwoordelijkheid die op de internationale gemeenschap berust en derhalve een expliciete verwijzing naar R2P's laatste

pijler (Morris, 2013, p. 127). Ook Torun verdedigt op zijn beurt de vaststelling dat zowel Resolutie 1970, als Resolutie 1973 niet uitdrukkelijk verwijzen naar de verantwoordelijkheid van de internationale gemeenschap (Torun, 2017, p. 45). Dit brengt bepaalde auteurs tot de conclusie dat Libië niet de integrale consensus weerspiegelt zoals veelal geponeerd.

De regimewissel waartoe de NATO-interventie in Libië aanleiding gaf ingevolge het overschrijden van het mandaat, opende echter al snel opnieuw debatten aangaande de implementatie van R2P en resulteerde in een negatieve weerslag voor de toenmalige vermeende consensus. Betwisting rees onder andere omtrent de vraag hoe een militair ingrijpen in het kader van R2P gelimiteerd kan worden zodat het niet resulteert in de omverpung van een regime. Daarenboven werd niet louter opgeworpen wanneer en hoe geweld gebruikt moet worden voor beschermingsdoeleinden maar ook of militaire interventies überhaupt deel kunnen uitmaken van de norm (Deitelhoff & Zimmermann, 2018, p. 12; Welsh et al., 2017, p. 16). De vermeende consensus omtrent pijler III die aanleiding gaf tot de interventie kwam bijgevolg al snel onder vuur. Evans poneerde dan ook dat de consensus *“evaporated on all but the most minimal aspects of R2P”*, Thakur stelde op zijn beurt dat de internationale consensus omtrent R2P aangetast werd ingevolge de Libische interventie en Cronogue argumenteerde zelfs dat het Libische precedent aanleiding zou geven tot sterke terughoudendheid bij staten zoals China en Rusland om in de toekomst een optreden in het kader van R2P te autoriseren (Evans, 2012; Thakur, 2013, p. 72; Cronogue, 2012). Ook Kofi Annan stelde: *“The way the responsibility to protect was used in Libya caused a problem for the concept”* (Garwood-Gowers, 2013, p. 310).

Aldus wordt Libië veelal aangemerkt als het einde van de integrale consensus, in het bijzonder aangaande het gebruik van militair geweld in het kader van pijler III. Morris merkt de Libische crisis zelfs aan als het punt waarop de consensus diens hoogtepunt bereikte daar een militair ingrijpen in navolgende crisissen uitbleef, respectievelijk niet expliciet steunde op R2P (Morris, 2013, p. 1265; Deitelhoff & Zimmermann, 2018, p. 12). Behoudens de Syrische crisis, vormt Libië daarenboven het eindpunt van onderzoek naar humanitaire crisissen in het licht van R2P om te duiden op de heersende consensus omtrent de norm. Derhalve neemt men aan dat de controversie waartoe Libië aanleiding gaf de norm als het ware definitief aantastte en doorwerkt tot op vandaag.

2. De evolutie van internationale normen

2.1. ‘Internationale normen’

Alvorens te schetsen hoe normen ontwikkelen om naderhand de evolutie in de consensus omtrent R2P te verklaren, is het van belang te duiden wat bedoeld wordt met het begrip ‘norm’. De term wordt door verscheidene stromingen in de internationale betrekkingen op uiteenlopende manieren gedefinieerd. De meest dominante definiëring in de literatuur is evenwel de constructivistische invulling van het begrip. Constructivisten beschouwen normen in beginsel als *“a standard of appropriate behavior for actors with a given identity”* waarbij normen niet louter descriptief zijn maar eveneens het gedrag van actoren beïnvloeden (Finnemore & Sikkink, 1998, p. 891). Derhalve schrijven normen voor welke gedragingen passend worden geacht en conformeren actoren op hun beurt idealiter aan die standaard. Aangaande R2P stelt Martin het volgende: *“As a norm, R2P is best understood as a collective understanding of the proper behavior of actors”* (Martin, 2018, p. 94).

Daar constructivisten poneren dat normen het gedrag van actoren beïnvloeden en als het ware sturen, gaat men uit van een *logic of appropriateness*. Hoffmann stelt: *“Actors choose actions based upon institutional, moral, or normative standards – preferences and interests themselves are shaped by what is considered appropriate”* (Hoffmann, n.d., p. 4-5). March en Olsen verdedigen op hun beurt: *“Action*

is often based more on identifying the normatively appropriate behaviour than on calculating the return expected from alternative choices" (March & Olsen, 1983, p. 744). Derhalve spelen normen een aanzienlijke rol in het bepalen van het gedrag van actoren daar normen weerspiegelen wat aanvaardbaar wordt geacht. Heeft men niet langer het gevoel dat het door de norm voorgeschreven gedrag passend is, zal men bijgevolg niet langer conform de norm handelen waarop de heersende standaard als het ware verdampt en aanleiding geeft tot een nieuwe norm (Hoffmann, n.d., p. 5).

In essentie kunnen normen aldus aangemerkt worden als afspraken en waarden die staten en niet-statelijke actoren delen omtrent aanvaardbaar gedrag en op basis waarvan hun gedrag gelegitimeerd wordt. Ze komen in beginsel tot stand door precedentes en kunnen uiteindelijk evolueren tot internationaal gewoonterecht (Badescu & Weiss, 2010, p. 358).

2.2. Norm life cycle model – Finnemore & Sikkink

Aan het ontstaan en de verspreiding van normen wordt voornamelijk aandacht besteed door het constructivisme. Het *norm life cycle* model van Finnemore en Sikkink uit 1998 wordt hierbij veelal aangemerkt als de meest invloedrijke constructivistische theorie inzake de ontwikkeling van normen en vormt in beginsel het meest relevante model voor dit onderzoek daar het in tegenstelling tot bijvoorbeeld het spiraal- en boomerangmodel de nadruk legt op het internationale niveau inzake de ontwikkeling van een norm (Garwood-Gowers, 2015, p. 304).

Finnemore en Sikkink identificeren drie stadia in hun lineaire proces van normontwikkeling en – verspreiding: *norm emerge*, *norm cascade* en *norm internalization*. Hierbij worden de eerste twee stadia van elkaar onderscheiden door een *tipping point* of kantelpunt waarbij de tweede fase pas wordt bereikt nadat een voldoende kritische massa statelijke actoren de norm hanteert (Finnemore & Sikkink, 1998, p. 895). Eenmaal een norm zijn volledige levenscyclus doorloopt, wordt het aangemerkt als een volwaardige internationale norm die gekenmerkt wordt door een integrale consensus.

De eerste fase, *norm emerge*, duidt op het ontstaan van de norm en hoe deze zich ontwikkelt. Deze fase wordt gekenmerkt door *norm entrepreneurs* als de belangrijkste actoren (Ghassen, 2016, p. 39). Zij construeren een nieuwe norm en introduceren deze als dusdanig in de internationale gemeenschap (Gözen Ercan, 2014, p. 37). Daar betwisting en weerstand tegen de nieuwe ideeën evenwel onvermijdelijk zijn in deze fase, nemen *norm entrepreneurs* naderhand ook een leidende rol aan in het overtuigen van andere actoren in de internationale gemeenschap om de nieuw geïntroduceerde norm te omarmen (Garwood-Gowers, 2015, p. 304; Finnemore & Sikkink, 1998, p. 895).

Alvorens een norm na diens introductie kan doorstoten tot de tweede fase, dient eerst het kantelpunt bereikt te worden. Dit wordt bereikt "*after norm entrepreneurs have persuaded a critical mass of states to become norm leaders and adopt new norms*" (Finnemore & Sikkink, 1998, p. 901). Finnemore en Sikkink stelden hiervoor evenwel geen concrete drempel voorop. Zij merkten immers op dat het niet wenselijk is een concreet aantal staten voor te schrijven daar staten geen gelijk normatief gewicht hebben. Sommige staten zijn met andere woorden crucialer voor de acceptatie van een norm zoals staten met een bepaalde morele status of staten die van vitaal belang zijn voor de implementatie van de norm. Doch suggereert men dat één derde van het totaal aantal staten niet volstaat (Finnemore & Sikkink, 1998, p. 901). Wordt het kantelpunt bereikt, impliceert dit evenmin dat de norm reeds universeel wordt aanvaard, noch dat er in de toekomst sprake zal zijn van universele acceptatie (Williams, 2009, p. 394). Wel wordt verondersteld dat de contestatie van een norm in beginsel tot een einde komt waarbij het niet langer stoot op aanzienlijke conceptuele weerstand.

In de tweede fase, *norm cascade*, nemen staten vervolgens een prominentere rol aan bij het vormgeven van de consensus omtrent de norm. Door middel van het mechanisme van socialisatie gaan staten die reeds conformeren aan de norm pogen *norm breakers* aan te zetten eveneens de norm te aanvaarden en derhalve te transformeren tot *norm followers* (Finnemore & Sikkink, 1998, p. 902; Ghassen, 2016, p. 39). Tijdens deze fase worden staten die nog niet handelen in overeenstemming met de norm veelal door anderen onder druk gezet de norm te hanteren. Daarnaast speelt evenwel ook de behoefte aan internationale legitimiteit, reputatie en waardering een rol in de uiteindelijke aanvaarding van de norm (Finnemore & Sikkink, 1998, p. 903). Bijgevolg wordt in deze fase getracht de norm als nieuwe standaard ingang te doen vinden bij een veelheid aan staten zodat een opeenvolging van positieve precedentes mogelijk wordt en de norm de laatste fase in zijn levenscyclus kan bereiken.

De laatste stap in de levenscyclus van een norm is *norm internalization*. In dit stadium wordt de norm binnen de internationale gemeenschap reeds dermate wijdverspreid gehanteerd dat de norm als vanzelfsprekend wordt beschouwd en men vrijwel automatisch optreedt conform de norm. Gedrag dat in overeenstemming is met de geïnternaliseerde norm wordt niet langer in vraag gesteld en er wordt evenmin nog overwogen of men moet handelen overeenkomstig de nieuwe norm. De norm is met andere woorden niet langer controversieel en vormt niet langer het voorwerp van politiek debat maar wordt aangemerkt als een volwaardige geaccepteerde norm (Finnemore & Sikkink, 1998, p. 904).

Nu stelt zich de vraag in welke fase R2P zich situeert volgens het *norm life cycle* model. Nadat R2P unaniem werd aangenomen gedurende de World Summit in 2005, poneren Badescu en Weiss dat men moeilijk kan betogen dat R2P diens kantelpunt nog niet bereikte (Badescu & Weiss, 2010, p. 360). Ook Shawki stelt dat de aanname in 2005 geïnterpreteerd kan worden als een indicatie dat R2P het kantelpunt reeds bereikte en zich voorbij de fase van *norm emerge* heeft ontwikkeld (Shawki, 2011, p. 182). Doch heeft R2P nog niet de laatste stap van zijn levenscyclus bereikt. Reinold wijst op twee zaken die ontbreken opdat R2P de fase van *norm internalization* zou bereikt hebben. Enerzijds is er nog geen consensus omtrent de implementatie van R2P, in het bijzonder inzake pijler III (Reinold, 2011, p. 74). Bloomfield en Scott stellen dan ook: “[R2P] is stuck in stage two, the ‘norm cascade’ phase due to sustained, determined and, thus, far, largely successful resistance to Pillar III” (Bloomfield & Scott, 2017, p. 33). Anderzijds verhindert ook de inconsistente toepassing van R2P dat er reeds sprake zou zijn van een geïnternaliseerde norm (Reinold, 2011, p. 74).

2.3. Alternatieve opvattingen

Niettemin het *norm life cycle* model doorgaans aangemerkt wordt als de dominantie theorie inzake normontwikkeling en veelal gehanteerd wordt om de evolutie van R2P te schetsen, werden in recentere constructivistische literatuur veelvuldig nieuwe opvattingen ontwikkeld die duiden op tekortkomingen in het respectievelijke model. Deze opvattingen besteden in het bijzonder aandacht aan de contestatie van normen in de post-institutionaliseringfase en hetgeen dit impliceert voor de evolutie van een norm, alsook de potentiële positieve invloed van onjuiste toepassingen op de consensus van een norm en komen ingevolge hun kritiek tegenover het traditionele model van Finnemore en Sikkink te staan.

2.3.1. Norm contestatie – Wiener et al.

De recentere stroming in de literatuur inzake normontwikkeling focust zich op de contestatie van normen dat men aanmerkt als een essentieel onderdeel van diens levenscyclus en verdedigen vrijwel het tegengestelde van hetgeen traditionele theorieën inzake normontwikkeling poneren. De auteurs

die zich inpassen in deze stroming bekritisieren namelijk voorgaande modellen zoals dat van Finnemore en Sikkink omwille van het lineaire karakter dat zij toekennen aan de evolutie van een norm en de betekenis van een norm die men aanmerkt als een vaststaand gegeven. Zij verdedigen dat normen dynamisch en gecontesteerd blijven, ook na diens introductie. Daarenboven duiden zij op de mogelijkheid van herinterpretatie en wijziging in de betekenis dat een norm aansterkt, dan wel afbreuk doet aan de heersende consensus (Deitelhoff & Zimmermann, 2013, pp. 2-3).

Het concept 'norm contestatie' wordt doorgaans gedefinieerd als onenigheid omtrent de geldigheid van een norm, de betekenis, de reikwijdte of de voorwaarden opdat de norm van toepassing is, of aangaande de implementatie in de praktijk (Hofmann, 2015, p.4). Hierbij merkt het normen aan als intersubjectief vastgelegde sociale feiten met een inherent betwist karakter waarbij betwisting een voorwaarde is opdat een norm naderhand in al zijn aspecten geaccepteerd kan worden. Dit impliceert dat de betekenis van normen niet vast staat maar mede wordt gevormd door de manier waarop ze geïnterpreteerd worden door verschillende actoren en toegepast worden in specifieke contexten (Wiener & Puetter, 2009, p.7). Wiener en Puetter verwoorden dit als volgt: *"This strand of the literature regards norms as social constructs and focuses on the intersubjective understanding of norms in the context of international relations"* (Wiener & Puetter, 2009, p. 9).

In tegenstelling tot de vaststaande betekenis die Finnemore en Sikkink toekennen aan een norm na diens introductie of aanname door de internationale gemeenschap, duidt Wiener vooreerst op het belang van een norm zijn *"meaning-in-use"* op basis waarvan zij poneert dat niet louter gefocust mag worden op de formele bewoording van een norm daar dit geen onveranderlijk gegeven vormt (Wiener, 2009, p. 176). Zij merkt de betwisting inzake de betekenis van een norm immers aan als een onvermijdelijk aspect in diens levenscyclus dat de invulling van normen beïnvloedt en potentieel de legitimiteit van de desbetreffende norm kan bevorderen wanneer een passend forum voor deliberatie bestaat (Wiener, 2014, p. 5). Hierbij maakt zij een onderscheid tussen expliciete contestatie wanneer er sprake is van openlijke discussie en afkeuring van de norm, en impliciete betwisting indien de norm naar de achtergrond treedt of terzijde wordt geschoven in het dominerende discours en de agenda van de internationale gemeenschap (Wiener, 2014, p. 2).

Krook en True viseren op hun beurt de vermeende lineaire evolutie van het *norm life cycle* model waarbij zij poneren: *"The life cycle of international norms do not resemble linear models of norm emerge and diffusion; rather, these trajectories are fraught with contestation and reversals"* (Krook & True, 2010, p. 104). Zij introduceerden onder andere de notie *"internal dynamism"* om in het bijzonder te duiden op het gegeven dat de ambigue bewoording van normen contestatie kan genereren omtrent de concrete invulling waarbij deze dynamiek vervolgens aanleiding kan geven tot uitbreiding, negatie of de bestaande consensus aangaande een norm kan terugdraaien wat op zijn beurt de implementatie beïnvloedt (Krook & True, 2010, pp. 109). Dit brengt beide auteurs tot de conclusie dat *"norms continue to develop over the course of their life cycle due to ongoing critique"* (Krook & True, 2010, p. 117). Naar analogie verdedigen Brosig en Zähringer: *"There is presumably no clear end point to norm evolution even after it has been internalised. As long as actors keep a norm alive by referring to it and acting upon it, it will continue to evolve"* (Brosig & Zähringer, 2015, p. 354).

De eerder aangehaalde auteurs bepalen echter niet wanneer betwisting bijdraagt aan een consensus en aldus de evolutie van een norm, respectievelijk aantast. Deze lacune werd opgevangen door Deitelhoff en Zimmermann die een onderscheid maken tussen *applicatory-* en *justificatory contestation*. Zij poneren dat de eerstgenoemde vorm van contestatie, i.e. betwisting aangaande de

toepassing van de norm, resulteert in een verduidelijking omtrent de implementatie en zodoende louter de transitie van een abstracte norm naar een concrete situatie reflecteert dat in beginsel de consensus niet aantast. *Justificatory contestation* betreft daarentegen de geldigheid van een norm dat doorgaans wel aanleiding geeft tot een aantasting van de bestaande consensus aangezien de norm *as such* in vraag gesteld wordt (Deitelhoff & Zimmermann, 2013, pp. 1 en 8). Derhalve merkt men contestatie niet aan als een factor die ten allen tijde afbreuk doet aan een norm. Doch duidt men terzelfdertijd op het gevaar van voortdurende niet-naleving. Wanneer dit niet langer bestempeld wordt als niet-naleving en een wijdverspreid fenomeen wordt, zal dit op termijn alsnog leiden tot de uitholling van een norm (Deitelhoff & Zimmermann, 2013, p. 5). Dit impliceert dat afbreuk aan de aanvankelijk rechtlijnige evolutie van een norm kan plaatsvinden en diens betekenis eventueel onderhevig is aan aanpassingen.

Ook Lantis verdiepte zich in de gevolgen van contestatie en verdedigt deze laatste bevinding. Hij duidt erop dat niet-naleving en negatie een norm kan uithollen en zijn doel teniet doen, terwijl actieve betwisting de norm kan concretiseren of verfijnen totdat het internationale legitimitéit krijgt dat in principe gepaard gaat met een integrale consensus (Lantis, 2017, pp. 7-8).

Bovenstaande kritische constructivistische opvattingen resulteerden in een consensus dat de theorieën inzake normontwikkeling die de evolutie van normen voorstellen als een lineair proces en de betekenis van een norm aanmerken als onveranderlijk, vervangen dienen te worden door benaderingen die voortdurende betwisting en contextuele contingentie centraal plaatsen waarbij conformatie én contestatie in beginsel geacht worden bij te dragen aan de evolutie van de norm (Bloomfield, 2015, p.7; Brosig & Zähringer, 2015, p. 356). Hierbij verdedigt men dat normen ingevolge contestatie niet noodzakelijkerwijze rechtlijnig evolueren, noch dezelfde inhoud behouden gedurende diens bestaan.

Met betrekking tot R2P, argumenteert Garwood-Gowers dat bovenstaande literatuur een adequater startpunt vormt voor het in beeld brengen van de ontwikkeling van de consensus omtrent de norm. Hij poneert namelijk dat de lineaire evolutie die het *norm life cycle* model vooropstelt waarbij de contestatie in beginsel tot een einde komt eenmaal het kantelpunt wordt bereikt en de nieuwe norm zich vervolgens verder verspreid zonder nog te stoten op aanzienlijke weerstand, niet strookt met de realiteit van R2P. Dit veronderstelt immers dat de norm na de unanieme aanname in 2005 niet langer het voorwerp van controverse zou vormen, terwijl de laatste pijler tot op heden nog steeds op betwisting stoot (Garwood-Gowers, 2015, p. 305). Welsh verkondigt op zijn beurt dat de controverse aangaande de invulling van pijler III na de formele aanname op de World Summit erop duidt dat de institutionalisering in 2005 evenmin de conceptuele zekerheid bracht die het model van Finnemore en Sikkink veronderstelt en de betekenis van de ambigu geformuleerde norm van R2P derhalve niet vaststaat zolang een integrale consensus ontbreekt maar beïnvloed wordt door de heersende onenigheid, alsook concrete toepassingen in de praktijk die de invulling van de norm kunnen beïnvloeden (Welsh, 2013, p. 380).

2.3.2. *Misbruik van een norm – Badescu & Weiss*

Naast de eerder vermelde opvattingen die de evolutie van normen volgens een lineair proces met een vaststaande invulling viseren, kaarten Badescu en Weiss de stelling aan dat een cumulatie van positieve precedentes moet plaatsvinden opdat een norm kan doorstoten in zijn levenscyclus. Zoals reeds eerder geïllustreerd, stelt de tweede fase van het *norm life cycle* model van Finnemore en Sikkink de opeenvolging van positieve precedentes voorop alvorens de evolutie tot een volwaardige norm kan

plaatsvinden (Badescu & Weiss, 2010, p. 360). Dit wordt ook door andere traditionele constructivistische modellen zoals het spiraal- en het boemerangmodel benadrukt waarbij een onrechtmatige toepassing of misbruik van een norm veelal wordt beschouwd als een aspect dat de ontwikkeling van een norm verhindert of zelfs terugdraait. Doch poneren Badescu en Weiss dat dit niet noodzakelijk het geval is (Badescu & Weiss, 2010, p. 354).

In de juridische literatuur werd reeds gesteld dat illegale handelingen de ontwikkeling van een rechtsregel evenzeer kunnen bevorderen. De juridische perspectieven variëren van "*Hard cases make bad law*" tot de veronderstelling dat internationaal gewoonterecht mede ontwikkeld wordt door misbruik en schendingen van de huidige wetgeving (Badescu & Weiss, 2010, p. 358). Zodoende suggereren enkele internationale juristen dat onwettige handelingen noodzakelijk kunnen zijn om aanzienlijke vooruitgang in het internationale rechtssysteem te bereiken (Buchanan, 2003, p. 133). In lijn hiermee poneerde Cassese "*It is not an exceptional occurrence that new standards emerge as a result of a breach of lex lata*" waarbij hij stelt dat wanneer een norm meermaals geschonden wordt door machtige actoren, niet-naleving de nieuwe norm wordt (Cassese, 1999, pp. 19-20). Badescu en Weiss introduceerden een soortgelijke visie in de internationale betrekkingen.

Het uitgangspunt van Badescu en Weiss is dat ook een onjuiste of onrechtmatige toepassing de vooruitgang van een norm kan bevorderen door middel van betwisting en conceptuele opheldering (Badescu & Weiss, 2010, p. 354). Misbruik en schendingen geven in beginsel immers aanleiding tot discussies die kunnen bijdragen aan de verduidelijking van de reikwijdte van een nieuwe norm dat op zijn beurt de naleving kan bevorderen (Badescu & Weiss, 2010, p. 369). Betwisting door actoren identificeert men dan ook als een voorwaarde. Alleen wanneer een incorrecte toepassing bekritiseerd wordt, kan het bijdragen aan het lopende debat omtrent de betekenis en reikwijdte van de norm en derhalve diens ontwikkeling (Badescu & Weiss, 2010, p. 366). Zodoende kan de afwijzing van een onrechtmatige toepassing onduidelijkheden wegnemen omtrent de omstandigheden waaronder de norm kan worden ingeroepen en een consensus in de internationale gemeenschap stimuleren (Badescu & Weiss, 2010, pp. 358-359).

Daarnaast poneren beide auteurs dat het misbruik van een norm, alsook de kritiek op onterechte toepassingen een paradox suggereert, namelijk dat de norm beter begrepen en breder geaccepteerd wordt dan vaak wordt aangenomen. Staten zouden namelijk hun acties niet trachten te rechtvaardigen op basis van de desbetreffende norm wanneer men deze zonder waarde zou achten. Incorrecte toepassingen zoals misbruik tonen dan ook het bestaan en belang aan van de norm. Terzelfdertijd maken diegene die een onrechtmatige interventie afwijzen hun standpunt bekend over het aanvaarden van de algemene geldigheid van de norm en bevestigt men bijgevolg eveneens het bestaan van de internationale norm (Badescu & Weiss, 2010, p. 369).

Kortom, hoewel de constructivistische literatuur doorgaans een opeenvolging van positieve precedentes voorschrijft opdat een norm kan ontwikkelen tot een volwaardige norm, argumenteren Badescu en Weiss dat ook incorrecte toepassingen hiertoe kunnen bijdragen. Dit vereist evenwel dat de onrechtmatige toepassing bekritiseerd wordt. Het is namelijk die kritiek die bijdraagt aan het debat en in beginsel aanleiding geeft tot conceptuele opheldering en een consensus omtrent de respectievelijke norm bevordert.

3. Conclusie

Niettemin R2P reeds in 2001 in de internationale politiek geïntroduceerd werd door het ICISS en naderhand formeel werd aangenomen op de UN World Summit in 2005, wordt R2P na twee decennia nog steeds niet als een volwaardige norm aangemerkt maar gekwalificeerd als een *'emerging'* norm. Recente literatuur bevestigt dan ook nog steeds de bevindingen die veelvuldig werden geuit in het verleden aangaande de consensus en duidt er aldus op dat er nog steeds geen eensgezindheid bestaat inzake R2P. In het bijzonder duidt men op onenigheid omtrent de laatste pijler, namelijk de secundaire verantwoordelijkheid van de internationale gemeenschap om collectieve actie te ondernemen wanneer een staat manifest faalt zijn bevolking te beschermen. Verscheidene auteurs poneren in hun recente publicaties dat hoofdzakelijk de concrete implementatie van pijler III aanleiding geeft tot verdeeldheid omtrent R2P. Onder andere de vraag wanneer er sprake is van een *'manifest failure'*, alsook de mogelijkheid tot een militair optreden onder de noemer van R2P merkt men hierbij aan als controversiële aspecten. Behoudens deze elementen en de vaststelling dat pijler I en II niet gekenmerkt worden door onenigheid, vult de wetenschappelijke literatuur evenwel weinig concreet in hoe ver de huidige consensus aangaande R2P reikt.

Het ontbreken van een integrale consensus waarop de literatuur duidt, vertaalt zich ook in de praktijk. De literatuur behandelt in het bijzonder een beperkt aantal cases om de reikwijdte van de consensus doorheen de tijd schetsen, met name Darfoer, Kenia, Myanmar, Georgië en Libië. Hierbij vormt de laatstgenoemde crisis het momentum waarop R2P geacht wordt in al zijn aspecten toegepast te zijn en derhalve een integrale consensus te reflecteren. De regimewissel waartoe de interventie aanleiding gaf, plaatste de vermeende consensus echter al snel onder vuur waarbij veelal geponeerd wordt dat dit resulteerde in het einde van de toenmalige consensus. Behoudens deze toepassingen en de aanname dat in 2011 de consensus tot een einde kwam, vormen daaropvolgende humanitaire crisissen vrijwel niet het voorwerp van een onderzoek in het licht van R2P, met uitzondering van Syrië. De Libische crisis wordt aldus niet louter aangemerkt als het einde van een consensus omtrent de norm maar vormt eveneens het einde van wetenschappelijk onderzoek naar de verdere ontwikkelingen in de consensus van R2P aan de hand van concrete humanitaire crisissen die na 2011 plaatsvonden.

Doch duidt de literatuur, zoals eerder vermeld, tot op heden nog steeds op de controversie aangaande pijler III en neemt men met andere woorden aan dat het gebrek aan eensgezindheid waartoe Libië aanleiding gaf nog steeds doorwerkt tot vandaag. Dit impliceert dat dit in beginsel ook tot uiting moet komen in de discussies aangaande de huidige humanitaire crisissen zoals Syrië, Jemen en Myanmar. Dientengevolge rijst de vraag of deze respectievelijke crisissen de veronderstellingen van de recente literatuur bevestigen en hoe de consensus omtrent R2P bijgevolg evolueerde na Libië.

Deze evolutie van R2P doorheen de tijd en de daarmee in ontwikkeling zijnde consensus wordt veelal geschetst aan de hand van het *norm life cycle* model van Finnemore en Sikkink dat drie fasen voorop stelt opdat een norm evolueert tot een volwaardige internationale norm die gekenmerkt wordt door een integrale consensus. In recente literatuur ontwikkelden zich evenwel ook nieuwe opvattingen aangaande normontwikkeling die dit model bekritiseerden en zodoende ertegenover kwamen te staan. Zij betwisten in het bijzonder de voorstelling van de levenscyclus van een norm als een lineair proces, de betekenis van een norm als een vaststaand gegeven en de cumulatie van positieve precedentes als een vereiste opdat een norm zijn eindfase kan bereiken. Wiener et al. plaatsen namelijk contestatie van een norm centraal en poneren hierbij dat normen niet noodzakelijk rechtlijnig

evolueren en diens inhoud potentieel onderhevig is aan verandering. Badescu en Weiss verdedigen op hun beurt dat de kritiek die gepaard gaat met onrechtmatige toepassingen van een norm niet noodzakelijkerwijze de consensus aantast maar evenzeer de evolutie van een norm kan stimuleren.

Bijgevolg ontwikkelden zich in de literatuur als het ware twee onderscheiden constructivistische stromingen inzake normontwikkeling die tegengestelde opvattingen verdedigen inzake de evolutie van internationale normen. Hierbij rijst de vraag welke opvattingen de evolutie in de consensus van R2P het meest accuraat weerspiegelen en derhalve verklaren. Wordt de ontwikkeling van R2P gekenmerkt door een lineaire, dan wel non-lineaire evolutie ingevolge de Libische crisis die veelal aangemerkt wordt als de achteruitgang in de toenmalige consensus en derhalve de norm als dusdanig? Kent de norm nog steeds dezelfde betekenis als de formele bewoording ten tijde van diens introductie of reduceert de controverse aangaande pijler III de invulling van de norm louter tot pijler I en II? En dragen enkel positieve precedentes van R2P bij aan de ontwikkeling van de norm of hebben onjuiste en onrechtmatige toepassingen evenzeer het potentieel bij te dragen aan een integrale consensus die tot op heden geacht wordt afwezig te zijn? In het empirisch onderzoek wordt tevens hierop een antwoord geformuleerd.

Empirisch onderzoek

1. De huidige staat van R2P in de praktijk

Recente literatuur verdedigt nog veelvuldig de stelling dat een integrale consensus aangaande R2P tot op heden nog steeds afwezig is ingevolge de vermeende controversen waarop pijler III stoot. Aangezien de heersende consensus in beginsel tot uiting komt in de praktijk, wordt in wat volgt nagegaan wat drie actuele humanitaire crisissen, i.e. Syrië, Jemen en Myanmar, aantonen over de eensgezindheid, respectievelijk onenigheid omtrent R2P. Indien de literatuur een correct beeld schetst over de huidige consensus en bijgevolg niet louter bevindingen uit het verleden overneemt zonder enige kritische houding, dienen de eerder vermelde cases de vermeende controversen inzake R2P te bevestigen.

1.1. Case 1. Syrië

1.1.1. *Achtergrond*

Eind 2010 werd het Midden-Oosten geconfronteerd met een golf van opstanden, protesten en revoluties in het kader van de Arabische Lente die in februari 2011 ook Syrië bereikten waar al lange tijd ontevredenheid heerste omtrent het ondemocratische regime van president Bashar al-Assad (ECR2P, 2018). Aanvankelijk waren de vreedzame demonstraties in Syrië gemotiveerd door sociale kwesties zoals de armoede die er heerste en eiste de bevolking een hogere mate van democratie (Perisic, 2017, p. 796). De arrestatie en foltering van een groep rebellerende jongeren die zich verzette tegen het regime van Assad vormde in maart 2011 echter het kantelpunt waarop de protesten zich verspreidden doorheen Libië, tot doel kregen een einde te stellen aan het regime in Damascus en een gewelddadig karakter kregen. Naarmate de oppositie tegen het regime groeide, beantwoordden de overheidstroepen de protesten namelijk steeds hardhandiger waarop een revolutionair sentiment bij de bevolking gebruikelijker werd. Dit ging hand in hand met het ontstaan van concurrerende gewapende oppositiegroepen waarop de situatie escaleerde tot een burgeroorlog (ECR2P, 2018).

Sinds de aanvang van het conflict in 2011 maakten zowel oppositiegroepen, als de Syrische overheid zich schuldig aan gruweldaden. Rebellen schonden het internationaal humanitair recht in hun strijd Assad de macht te ontnemen en pleegden oorlogsmisdaden zoals moord, foltering en gijzelingen (UNHRC, 2018). Daarnaast zijn er ook sterke aanwijzingen dat de overheidstroepen op hun beurt evenzeer wreedheden hebben begaan ingevolge diens hardhandig optreden ten aanzien van tegenstanders van het regime. Moorden, verkrachtingen, folteringen en gedwongen verdwijningen vinden namelijk veelvuldig plaats in de context van het gewapende conflict in de mate dat geponeerd wordt dat oorlogsmisdaden en misdaden tegen de mensheid onderdeel van het overheidsbeleid vormen (UNHRC, 2018; GCR2P, 2020). Bovendien vormt het gebruik van chemische wapens tegen civiele doelwitten een uiterst problematisch aspect in het conflict. Tussen maart 2013 en maart 2019 werden bijvoorbeeld 37 incidenten gerapporteerd waarbij chemische wapens werden gebruikt. Dit omvat 32 aanvallen die uitgingen van de Syrische overheidstroepen (GCR2P, 2020).

Doch bleef de Syrische crisis niet beperkt tot een interne politieke kwestie maar kreeg het eveneens een internationale dimensie nadat buitenlandse machten hun steun verleenden aan het regime in Damascus, respectievelijk de oppositie. Rusland en Iran scharen zich bijvoorbeeld achter Assad en diens poging zijn macht te vrijwaren, terwijl de oppositiegroepen gesteund worden door Saudi-Arabië, Qatar, Turkije, alsook Westerse staten zoals de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk die een einde willen stellen aan het presidentschap van Assad (Perisic, 2017, p. 796). Deze buitenlandse krachten droegen bij aan de escalatie van de situatie en derhalve het ontstaan van een catastrofale

humanitaire crisis. Zij maakten zich immers evenzeer schuldig aan de eerder vermelde gruweldaden ingevolge hun optreden aan de zijde van Assad, respectievelijk de oppositie.

Kortom, de oorlog in Syrië wordt gekenmerkt door gruweldaden die gekwalificeerd worden als oorlogsmisdaden en misdaden tegen de mensheid in hoofde van de Syrische overheid, diens bondgenoten en gewapende oppositiegroepen, en ressorteert derhalve onder het toepassingsgebied van R2P. De Syrische overheid laat echter manifest na diens *responsibility to protect* te handhaven. Integendeel, het draagt de primaire verantwoordelijkheid voor het voortduren van de praktijken daar Assad tot op vandaag met alle mogelijke middelen probeert aan de macht te blijven, ongeacht de prijs die de Syrische bevolking hiervoor betaalt. De huidige balans: minstens 560.000 doden, 6.7 miljoen Syrische vluchtelingen en 6.2 miljoen intern ontheemden. Daarbovenop hebben naar schatting 12 miljoen Syriërs dringend behoefte aan humanitaire hulp (GCR2P, 2020).

1.1.2. *Reactie van de internationale gemeenschap*

Niettemin de Syrische crisis beschouwd kan worden als een *textbook case* dat in aanmerking komt voor de toepassing van R2P en door voormalig Secretaris-Generaal Ban Ki Moon bestempeld werd als *“a test of everything the [Unites Nations] stands for”*, slaagde de internationale gemeenschap er tot op heden niet in om via het forum van de Veiligheidsraad een collectief antwoord te formuleren op de feiten onder de noemer R2P, allerminst een einde te stellen aan de crisis. In het bijzonder veto's van Rusland en China blokkeren een optreden in naam van de internationale gemeenschap.

Vooreerst werden de praktijken in Syrië door de Veiligheidsraad veelvuldig beantwoord met opeenvolgende resoluties die telkenmale duiden op de primaire verantwoordelijkheid van het Syrische regime diens bevolking te vrijwaren van de respectievelijke gruweldaden. In 2014 merkte Resolutie 2139 aangaande het Midden-Oosten op: *“The primary responsibility to protect its population lies with the Syrian authorities”* (S/RES/2139, p. 4). In 2015 werd dit nogmaals bevestigd met Resolutie 2258: *“Reaffirming the primary responsibility of the Syrian authorities to protect the population in Syria”* (S/RES/2258, p. 2). Diezelfde bewoording werd vervolgens in 2016 opnieuw gehanteerd in Resolutie 2232 die de Syrische crisis aankaartte (S/RES/2332, p. 2). En ook recentere resoluties van de Veiligheidsraad blijven hameren op Assad zijn verantwoordelijkheid ten aanzien van zijn bevolking zoals Resolutie 2449 die eind 2018 werd aangenomen (S/RES/2449, p. 2). Daarnaast werd ook buiten het forum van de Veiligheidsraad talloze keren geduid op deze verantwoordelijkheid, met name door de Algemene Vergadering en het Human Rights Council (GCR2P, 2020). Aldus vormt de primaire verantwoordelijkheid die pijler I weerspiegelt *in casu* niet het voorwerp van enige discussie.

Desalniettemin stootte een eerste ontwerp-resolutie van 4 oktober 2011 aangaande Syrië die tevens verwees naar de primaire verantwoordelijkheid van de Syrische overheid wel op weerstand (S/2011/612). Deze ontwerp-resolutie werd een halt toegeroepen middels een veto van Rusland en China waarbij ook vier niet-permanente leden, i.e. India, Brazilië, Libanon en Zuid-Afrika, zich onthielden te scharen achter de ontwerp-resolutie. Ondanks dit mogelijks de indruk wekt dat pijler I aanvankelijk ter discussie stond, zou dit een incorrecte conclusie zijn. Rusland uitte immers eerder zijn steun voor pijler I door te stipuleren dat *“the governments of the states involved in conflicts bear the primary responsibility for protecting the population living on their territory”* (S/PV.6531, p. 9). Dit geldt ook voor China dat zich profileerde als voorstander van de respectievelijke pijler door het volgende teponeren: *“[The] responsibility to protect civilians lies first and foremost with the Government of the country concerned”* (S/PV.6531, p. 20). De onthoudende staten maakten op hun beurt gelijkaardige verklaringen. Bijgevolg betrof de controverse niet pijler I.

De veto's, respectievelijk onthoudingen in het kader van de ontwerp-resolutie waren daarentegen gericht tot de potentiële implementatie van pijler III van R2P. Rusland verwees expliciet naar de Libische ervaring door op te merken dat *"the situation in Syria cannot be considered in the Council separately from the Libyan experience"* waarbij het geen herhaling van de geschiedenis wenste te faciliteren middels enige verwijzing naar R2P (S/PV.6627, p. 4). Daar Libië pijler III onder vuur plaatste, dient dit geïnterpreteerd te worden als verzet tegen deze pijler, in het bijzonder diens militaire component. China benadrukte op zijn beurt dat het optreden van de internationale gemeenschap *"should comply with (...) the principle of non-interference in the international affairs of states"* en het de soevereiniteit van Syrië, alsook diens territoriale integriteit zou vrijwaren wat duidt op het verzet tegen een potentieel optreden op basis van de laatste pijler (S/PV.6627, p. 5). Aldus verzetten beide staten zich tegen een militair ingrijpen en potentiële regimewissel in het kader van R2P door diens kritiek te baseren op de Libische ervaring. Deze bezorgdheden beperkten zich bovendien niet tot deze ontwerp-resolutie maar rechtvaardigden ook de daaropvolgende Russische en Chinese veto's ten aanzien van 13, respectievelijk 7 ontwerp-resoluties (GCR2P, 2020).

Doorheen de Syrische crisis uitten evenwel ook andere staten gelijkaardige weerstand ten aanzien van een mogelijke interventie ingevolge de Libische ervaring. Zuid-Afrika poneerde bijvoorbeeld omtrent een ontwerp-resolutie dat *"[it is] satisfied that the final draft resolution (...) was not aimed at imposing regime change on Syria"* (S/PV.6711, p. 11). India benadrukte op zijn beurt: *"The leadership of Syria is a matter for the Syrian people"* (S/PV.6711, p. 8). Aldus scharen andere staten zich evenmin achter een optreden op basis van R2P dat potentieel aanleiding kan geven tot een regimewissel en leunt men opnieuw naar het vooropstellen van het soevereiniteitsprincipe volgens hetwelke de interne aangelegenheden van een staat gevrijwaard moeten blijven van enige externe inmenging.

Doch weerhielden de veto's en de daaruit voortvloeiende impasse in de Veiligheidsraad, de autorisatie van humanitaire hulpverlening niet. Resolutie 2165 autoriseerde in 2014 immers hulpverlening voor humanitaire doeleinden zonder de instemming van de Syrische autoriteiten die op hun beurt nogmaals terecht gewezen werden op hun verantwoordelijkheid (S/RES/2504). In dit kader werd recent Resolutie 2504 goedgekeurd die de autorisatie van de humanitaire hulp verlengt tot 10 juli 2020. Deze verlenging liet evenwel op zich wachten ingevolge onenigheid omtrent het gebrek aan instemming van de Syrische overheid. Rusland hield bijvoorbeeld vast aan diens overtuiging dat Syrië dient in te stemmen met de hulpverlening, terwijl de VS op zijn beurt poneerde dat instemming geen vereiste is (SC/14074). Desalniettemin stootte de resolutie ditmaal louter op onthoudingen zodat ook staten zoals Rusland zich niet steevast verzetten tegen een dergelijk ingrijpen wanneer er afdoende bewijzen zijn van de feiten. Daar deze humanitaire hulpverlening zonder instemming van de respectievelijke overheid plaatsvindt, situeert dit optreden in de Syrische crisis zich in beginsel binnen pijler III van R2P.

Aangezien de tussenkomst van de Veiligheidsraad niet verder kwam dan deze hulpverlening, traden staten voorts individueel op. Reeds in 2012 vaardigden minstens 49 staten bilaterale sancties uit ten aanzien van het Syrische regime. Onder andere de Verenigde Staten, de Europese Unie en de Arabische Liga trachtten met economische sancties en wapenembargo's een antwoord te formuleren op de crisis (Perisic, 2017, pp. 797-800). Ook een militair ingrijpen kwam uiteindelijk tot stand. Na de chemische aanvallen op 4 april 2017 intervenueerde de Verenigde Staten voor het eerst sinds de aanvang van de Syrische oorlog met militaire middelen op de chemische wapenaanval van het Syrische regime ten aanzien van de bevolking in Khan Sheikhoun (Perisic, 2017, p. 799). Ook op de daaropvolgende chemische aanval die plaatsvond op 7 april 2018 in Dourma reageerde het nogmaals militair zonder

enige autorisatie. Ditmaal samen met diens bondgenoten het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk (Nahlawi, 2019). Desalniettemin werd dit optreden niet gelegitimeerd onder de noemer R2P maar op basis van het verbod op chemische wapens. Trump verkondigde bijvoorbeeld dat de aanvallen gerechtvaardigd zijn daar het in “[the] vital national security interest of the United States to prevent and deter the spread and use of deadly chemical weapons” is (Gorden, 2017).

In de Veiligheidsraad werd de aanval echter enigszins filantropischer gelegitimeerd. Nikki Haley, toenmalige ambassadeur van de Verenigde Staten bij de VN, poneerde: “*The moral stain of the Assad regime could no longer go unanswered. His crimes against humanity could no longer be met with empty words*” (S/PV.7919, p. 17). Het Verenigd Koninkrijk uitte hierop uitdrukkelijk diens steun voor het Amerikaanse optreden door aan te merken dat oorlogsmisdaden gevolgen teweeg brengen (S/PV.7919, p. 5). Daarnaast merkte Haley tevens op dat de aanval louter plaatsvond ingevolge de onmogelijkheid van de Veiligheidsraad zelf actie te ondernemen door een veto. Zij stelde: “*When the international community consistently fails in its duty to act collectively, there are times when States are compelled to take their own action. The indiscriminate use of chemical weapons against innocent victims is one of those times*” (S/PV.7919, p. 17). In tegenstelling tot Rusland en China, verzetten de VS en diens bondgenoten zich aldus niet tegen een militair optreden voor humanitaire doeleinden, ook al volgt geen expliciete verwijzing naar R2P.

Kortom, de Syrische crisis bevestigt veelvuldig de aanwezigheid van een consensus omtrent pijler I daar talrijke resoluties van de Veiligheidsraad aangaande de crisis in Syrië de primaire verantwoordelijkheid benadrukken die toekomt aan het Syrische regime. De verantwoordelijkheid die op de internationale gemeenschap berust, is daarentegen minder vanzelfsprekend. Onder andere China en Rusland verzetten zich tegen een militair optreden op basis van pijler III daar dit aanleiding zou kunnen geven tot een regimewissel die men geenszins ondersteunt. Het Westen illustreerde echter dat het dit niet als problematisch aanmerkt aangezien het individueel optrad met militaire middelen ingevolge de onmogelijkheid collectief op te treden. De Veiligheidsraad autoriseerde evenwel humanitaire hulpverlening die onder deze laatstgenoemde pijler ressorteert.

1.1.3. Verzet tegen R2P of eigenbelang?

Niettemin voorgaande duidt op een gebrek aan consensus omtrent de robuuste dimensie van de laatste pijler van R2P, dient *in casu* evenwel de vraag gesteld te worden of dit daadwerkelijk een verzet weerspiegelt ten aanzien van de norm. De legitimering van de opeenvolgende veto's van Rusland en China lijkt immers niet altijd consistent met de inhoud van de resoluties.

Zoals eerder geïllustreerd, beroepen Rusland en China zich op de Libische ervaring. In het bijzonder de ongunst ten aanzien van een regimewissel die een inmenging in de interne aangelegenheden van Syrië zou impliceren, wordt aangehaald. Daar dit de militaire dimensie van pijler III betreft, strookt dit niet met de veto's ten aanzien van de resoluties die geenszins aanleiding zouden kunnen geven tot een militair optreden, allerm minst een regimewissel. Een ontwerp-resolutie die bijvoorbeeld louter de verwijzing naar het Internationaal Strafhof bevatte, werd eveneens gevetoed (S/2014/348). Ook ontwerp-resoluties die zich baseerden op artikel 41 van het VN-Handvest en derhalve enkel niet-militaire maatregelen vooropstelden, alsook resoluties die uitdrukkelijk vermeldden dat het niet het gebruik van geweld autoriseerde en benadrukten dat de Syrische crisis geen militaire oplossing kent, stootten op een veto en de eerder vermelde legitimering (S/2017/77; S/2012/77; S/2016/846). Bovendien is enige veroordeling van de feiten evenmin vanzelfsprekend daar veelal evenzeer een veto

opgeworpen wordt om een kwalificatie van de feiten te verhinderen. Aldus kan men moeilijk poneren dat dit ook effectief een verzet weerspiegelt ten aanzien van een militair optreden onder de noemer R2P.

Politieke motieven bieden daarentegen een plausibelere verklaring voor de talloze veto's van Rusland en China die Assads regime vrijwaren van een collectief internationaal optreden. Rusland behoudt immers reeds gedurende lange tijd nauwe banden met het Syrische regime. Economisch vormt Syrië een belangrijke wapenafnemer voor Rusland maar ook strategische belangen zijn aan de orde ingevolge de Russische mariene basis die zich situeert in Syrië (Perisic, 2017, p. 800). China heeft op zijn beurt belang bij het behoud van de status quo en derhalve steun aan Assad daar het Syrië aanmerkt als een mogelijkheid om invloed te verwerven in de regio waarbij het terzelfdertijd economische banden tracht aan te scherpen met de staten betrokken in het conflict (Nahlawi, 2019). Daarenboven bieden Rusland en China elkaar vaak steun in de Veiligheidsraad aangezien zij politiek en ideologisch gelijklopende opvattingen hebben wat zich vertaalt in gelijklopend stemgedrag.

Zodoende kunnen de veto's evenzeer toegeschreven worden aan politieke motieven en niet exclusief aan het verzet ten aanzien van R2P en derhalve de invulling van de norm. Doch doet deze nuance geen afbreuk aan de bezorgdheden die ook ander staten uiten omtrent de toepassing van pijler III van R2P in het kader van de Syrische crisis. Daar ook zij zich evenmin scharen achter een militair optreden dat potentieel aanleiding kan geven tot een regimewissel en het soevereiniteitsprincipe aantasten, staat dit aspect *in casu* alsnog onder vuur.

1.2. Case 2. Jemen

1.2.1. Achtergrond

In 2011 werden Noord-Afrika en het Midden-Oosten geteisterd door opeenvolgende opstanden die, zoals eerder geïllustreerd, uitmondde in een burgeroorlog in Syrië. Ook Jemen bleef niet gespaard van de onrust die de Arabische Lente bracht daar evenzeer massaal geprotesteerd werd om een einde te stellen aan de heersende corruptie en mensenrechtenschendingen, en diensengevolge het aftreden van de toenmalige autoritaire president Ali Abdullah Saleh werd geëist (ECR2P, 2018a). Na maanden protest volgde een politieke transitie waarbij Saleh instemde zijn macht over te dragen aan Abdrabbuh Mansour Hadi, de voormalige premier, die de stabiliteit hoorde terug te brengen in Jemen (Lowings et al., 2019, p. 8). Hadi slaagde er echter niet in de verwachtingen in te vullen en een einde te stellen aan de interne spanningen die de staat reeds decennia teisterden. Hierop kwamen de Sjiiitische Houthi's in opstand wiens ongenoegen in 2014 resulteerde in de inname van grote delen van Noord-Jemen, inclusief de hoofdstad Sanaa waarop Hadi vluchtte naar Riyad, Saudi-Arabië (Coen, 2017). Sinds de overname van de hoofdstad door de rebellen dat aanleiding gaf tot een gewapend treffen tussen de Houthi-rebellen en de regeringstroepen, woedt in Jemen een burgeroorlog die tot op vandaag onverminderd doorgaat (Popp, 2015, p. 1).

De Jemenitische burgeroorlog bleef echter niet beperkt tot het gewapend conflict tussen de rebellen en regeringstroepen. Nadat president Hadi verdreven werd uit de hoofdstad Sanaa en de situatie escaleerde tot een burgeroorlog richtte hij zich tot Saudi-Arabië met een verzoek tot onmiddellijke hulp ter bescherming van Jemen en diens burgers (Buys & Garwood-Gowers, 2019, pp. 1-2). Dit resulteerde in een militaire interventie op 26 maart 2015 door een Saudisch geleide coalitie bestaande uit Arabische staten en gesteund door de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk. Met het oog op de bescherming van de Jemenitische bevolking en de legitieme regering van Hadi tegen de overname door de Houthi-rebellen, voerde de coalitie veelvuldig luchtbombardementen uit tegen

Houthi-doelwitten. Doch slaagde de coalitie er evenmin in stabiliteit in Jemen te brengen. Integendeel, het optreden gaf aanleiding tot een escalatie van een reeds gewelddadige situatie (BBC, 2018). Het conflict verspreide zich de volgende jaren immers over het hele grondgebied en gaf aanleiding tot een proliferatie van partijen bij het gewapende gebeuren (Amnesty International, 2020). Tot op vandaag gaan de bombardementen onverminderd door waarbij het geweld recent nogmaals escaleerde ingevolge de luchtaanvallen die de coalitie uitvoerde op 21 januari 2020 nabij Sanaa en Marib (GCR2P, 2020a).

Dit gewapend conflict in Jemen wordt gekenmerkt door ernstige schendingen van het internationaal humanitair recht, inclusief oorlogsmisdaden, in hoofde van alle partijen die elk op hun beurt actief bijdragen aan de humanitaire crisis die de burgerbevolking treft (GCR2P, 2020a). Houthi-rebellen bombardeerden verscheidene Jemenitische woonwijken, terwijl de luchtaanvallen van de coalitie evenzeer willekeurig plaatsvonden en civiele objecten zoals scholen, ziekenhuizen en markten meermaals een doelwit vormden (Amnesty International, 2020). Ook de aanval die de coalitie uitvoerde op 21 januari vond plaats in een residentiële buurt wat logischerwijze resulteerde in een groot aantal burgerslachtoffers. Bovendien staan burgers veelvuldig bloot aan arbitraire aanhoudingen en detenties, gedwongen verdwijningen, foltering en seksueel geweld die potentieel aangemerkt kunnen worden als oorlogsmisdaden (GCR2P, 2020a). Ondanks de zware tol die het conflict reeds eiste van de burgerbevolking, wordt daarenboven ook humanitaire hulpverlening door alle betrokken partijen belemmerd. De coalitie vaardigde restricties uit op de import van essentiële goederen en hulpverlening waaronder voedsel en medische voorzieningen, terwijl de Houthi-rebellen op hun beurt de verspreiding van de reeds aanwezige humanitaire hulp doorheen Jemen verhinderen (Amnesty International, 2020).

Aldus draagt in eerste instantie de Jemenitische burgerbevolking de gevolgen van de voortdurende geweldplegingen die oorlogsmisdaden omvatten die behoren tot het toepassingsgebied van R2P. Niettemin men hiervan in beginsel gevrijwaard dient te worden door diens overheid, respectievelijk de internationale gemeenschap, vormen burgers in dit gewapend conflict veelal het voorwerp van de oorlogsvoering tussen een veelheid aan actoren. Sinds 2015 werden meer dan 20.000 burgers gedood en verwond, 16 miljoen individuen leven momenteel in hongersnood, 3.65 miljoen Jemenieten werden gedwongen te vluchten en maar liefst 24.1 miljoen burgers hebben nood aan humanitaire hulp (Amnesty International, 2020). De Jemenitische crisis wordt door de Verenigde Naties dan ook bestempeld als *“the world’s largest humanitarian crisis”*.

1.2.2. Reactie van de internationale gemeenschap

De UN High Commissioner for Human Rights concludeerde in diens rapport van 17 augustus 2018 aangaande de situatie in Jemen tot potentiële oorlogsmisdaden in hoofde van de Jemenitische overheid en de coalitieleden (A/HRC/39/43, p. 41). Niettemin dit impliceert dat de humanitaire crisis in beginsel onder het toepassingsgebied van R2P ressorteert, blijft een verwijzing naar R2P door de Veiligheidsraad opnieuw beperkt. Terzelfdertijd wekt de coalitie de indruk dat het militair optreedt op basis van de laatste pijler, ook al ontbreekt een autorisatie van de Veiligheidsraad die een legitieme toepassing van de norm uitsluit.

Bij de aanvang van het conflict vaardigde de Veiligheidsraad in oktober 2011 Resolutie 2014 uit dat als eerste resolutie aangaande de situatie in Jemen de acties van de Jemenitische president en zijn regeringstroepen veroordeelde en tevens de aandacht richtte op diens primaire verantwoordelijkheid de burgerbevolking te beschermen. Middels de bewoording *“Recalling the Yemeni Government’s*

primary responsibility to protect its population” verwees de Veiligheidsraad expliciet naar pijler I van R2P (S/RES/2014, p. 2). Een verwijzing naar de norm in de daaropvolgende resoluties bleef echter uit, ook wanneer de situatie escaleerde in 2015 ingevolge de militaire interventie van de coalitie. Evenmin merkt de Veiligheidsraad in diens resoluties de feiten aan als daden die gerelateerd zijn aan R2P en dientengevolge op de norm zouden kunnen duiden (Genser, 2018, p. 482).

Dit impliceert echter niet dat de internationale gemeenschap de crisis voorts onopgemerkt liet begaan en een optreden resoluut uitbleef. In 2014 vaardigde de Veiligheidsraad namelijk Resolutie 2140 uit die gerichte sancties omvatte zoals reisverboden, bevrozing van tegoeden en een wapenembargo ten aanzien van de strijdende partijen, met uitzondering van de coalitieleden (Genser, 2018, p. 479). Dit sanctieregime werd nogmaals vernieuwd in januari 2020 middels Resolutie 2511. Dergelijke sancties kunnen gekwalificeerd worden als *coercive means* onder Hoofdstuk VII van het VN Handvest die tevens onder pijler III van R2P kunnen worden uitgevaardigd. Dit toont aan dat de internationale gemeenschap niet resoluut weigert toevlucht te zoeken tot niet-militaire middelen in het kader van humanitaire crisissen om de strijdende partijen ertoe te brengen een einde te stellen aan de geweldplegingen en zodoende de burgerbevolking te vrijwaren tegen deze problematische praktijken. De respectievelijke resoluties legitimeren dit optreden echter niet uitdrukkelijk onder de noemer R2P.

Het ontbreken van een verwijzing naar de verantwoordelijkheid van de internationale gemeenschap weerspiegelt echter niet per definitie een afkeuring van dit aspect van R2P. De resoluties vermelden immers expliciet dat men optreedt op basis van Hoofdstuk VII van het Handvest dat in het World Summit Outcome Document aangemerkt wordt als een rechtsgrond om op te treden in het kader van R2P. Ook in de Libische crisis die in beginsel gekwalificeerd wordt als een toepassing van de norm, werd het optreden niet expliciet op basis van R2P gelegitimeerd waarbij Koffi Annan pas naderhand het ingrijpen bestempelde als een toepassing van R2P. Daarenboven kan tevens gewezen worden op de praktijk die geldt in het kader van vredeshandhavingsoperaties, namelijk dat de Veiligheidsraad in diens resoluties niet uitdrukkelijk de juridische grondslag dient te vermelden, ook al betreft R2P nog geen volwaardige juridische norm. Bijgevolg mag het ontbreken van een uitdrukkelijke verwijzing naar de laatste pijler niet resoluut geïnterpreteerd worden als weerstand tegen dit element.

Naast de eerder vermelde sancties zette de Veiligheidsraad hoofdzakelijk in op een politieke oplossing voor het conflict. In 2016 startten vredesonderhandelingen in Koeweit onder leiding van de VN met het oog op het beëindigen van de Jemenitische oorlog (Ghobari, 2016). Daar deze onderhandelingen in samenspraak met de Jemenitische autoriteiten plaatsvonden, kan dit potentieel beschouwd worden als een toepassing van pijler II waarbij de internationale gemeenschap de Jemenitische leiding ondersteunt in diens inspanningen een einde te stellen aan de feiten die de burgerbevolking teisteren. Doch leverde dit aanvankelijk geen resultaten op en het overleg werd opgeschort. Pas in december 2018 bereikten het Jemenitische regime en de Houthi's het zogenaamde Stockholm-akkoord onder VN-leiding dat onder andere voorzag in een staakt-het-vuren voor de havenstad al-Hudaydah (De Greef, 2018). Hierop verwelkomde de Veiligheidsraad op 16 januari 2019 de United Nations Mission to support the Hufaydah Agreement (UNMHA) dat toeziet op de implementatie van de overeenkomst en waarvan het mandaat recent werd verlengd tot 15 juli 2020 (S/RES/2452; S/RES/2505). Dergelijke diplomatieke tussenkomst strookt met hetgeen de Veiligheidsraad reeds stipuleerde in diens eerste resolutie aangaande de Jemenitische crisis, namelijk dat enkel een politieke oplossing een uitweg biedt voor Jemen (S/RES/2140, p. 2). Bovendien duidde dit er reeds op dat een autorisatie van een militair optreden niet in het vooruitzicht lag, allerminst onder de noemer R2P. Integendeel, opnieuw werd in

opeenvolgende resoluties de soevereiniteit en territoriale integriteit van Jemen benadrukt die men middels VN-geleide onderhandelingen tracht te vrijwaren.

Niettemin de Veiligheidsraad onbereid was op te treden op basis van de militaire dimensie van pijler III, belette dit niet dat de Saudisch geleide coalitie unilateraal zou ingrijpen waarbij het zich bovendien steevast beroept op taalgebruik dat sterk aanleunt bij R2P. Ter legitimering van diens operatie benadrukten de coalitieleden namelijk hun *“responsibility towards the Yemeni people”*, alsook het verzoek van president Hadi *“to protect Yemen and its great people”* (S/2015/217, p. 5; Buys & Garwood-Gowers, 2019, p. 3). De Saudische ambassade in Washington publiceerde op zijn beurt een persverklaring waarin het de bescherming van burgers aanmerkt als een prioriteit van de interventie (Embassy of the Kingdom of Saudi Arabia, 2017). Ook Generaal Ahmed Asiri verkondigde het volgende: *“Mansour has the responsibility to protect Yemen and the population against these militias and he called for help”* waarbij hij aangeeft dat de voormalige Jemenitische president er niet in slaagde te voldoen aan zijn primaire verantwoordelijkheid (Tuckwell & Smyth, 2015). Dergelijke uitspraken duiden aldus sterk op het gegeven dat Saudi-Arabië optreedt overeenkomstig de derde pijler van R2P, evenwel zonder de vereiste autorisatie van de Veiligheidsraad.

Zodoende duidde de Veiligheidsraad bij de aanvang van de Jemenitische crisis reeds op de eerste pijler van de norm R2P. Daar het regime hier niet in slaagt en actief bijdraagt aan het conflict, volgde een collectief optreden waarbij de Veiligheidsraad in naam van de internationale gemeenschap een sanctieregime uitvaardigde dat een einde diende te stellen aan de vijandigheden. Terzelfdertijd zette het in op een diplomatieke oplossing die aanleiding gaf tot de oprichting van de politieke missie UNHMA dat potentieel een consensus aangaande pijler II weerspiegelt. Een integrale toepassing van de laatste pijler blijft echter opnieuw uit daar men louter tot gerichte sancties komt en een collectief militair ingrijpen opnieuw op verzet stuit.

1.2.3. Een legitieme toepassing van pijler III?

Aangezien een militaire interventie van de Veiligheidsraad op basis van pijler III steevast uitblijft in de Jemenitische crisis, lijkt de Saudische coalitie te ondernemen wat de internationale gemeenschap nalaat, namelijk een militair optreden op basis van R2P ter bescherming van de burgerbevolking ingevolge het falen van het Jemenitische regime diens primaire verantwoordelijkheid uit te oefenen. Doch is het problematisch hiertoe te besluiten. Naast het louter ontbreken van een formele autorisatie van de Veiligheidsraad dat een voorwaarde vormt voor een legitiem militair optreden op basis van pijler III, weerleggen immers verscheidene bijkomende elementen deze vaststelling.

Vooreerst duidt de uitvoering van de interventie geenszins op de uitoefening van een norm die de bescherming van burgers voorop stelt. Luchtaanvallen op civiele doeleinden zijn immers niet enkel strijdig met het internationaal humanitair recht maar passen evenmin bij een militaire campagne die zogenaamd berust op humanitaire doeleinden. Daarenboven resulteerde het optreden van de coalitie in een escalatie van het conflict dat de positie van de burgerbevolking geenszins vooruithielp. Economische, geopolitieke en religieuze belangen lijken dan ook beduidend meer het ingrijpen in Jemen te verklaren. De politieke instabiliteit in Jemen bedreigt namelijk de Saudische olie-export, onrusten kunnen overwaaien naar Saudi-Arabië of resulteren in een massale vluchtelingenstroom richting het buurland, en het ingrijpen past binnen de machtscompetitie tussen Saudi-Arabië en Iran in het Midden-Oosten dat tevens gekenmerkt wordt door religieuze tegenstellingen tussen het Soennitische Saudi-Arabië en het Sjiitische Iran (Hu, 2017; Meintjes, 2018, p. 441).

Daarnaast uitten staten hun steun voor de interventie op basis van de legitimeringsgronden zelfverdediging en interventie op uitnodiging die de coalitie eveneens naar voor schoof ter rechtvaardiging van diens interventie. De Verenigde Staten verklaarde bijvoorbeeld dat de operatie tot doel heeft *“to defend Saudi Arabia’s border and to protect Yemen’s legitimate government (...) at the request of Yemeni president Hadi”* (United States of America, 2015). Ook de Canadese minister van Buitenlandse Zaken benadrukte evenzeer diens steun voor de interventie *“to defend Saudi Arabia’s border and to protect Yemen’s recognized government at the request of the Yemeni president”* (Canada, 2015). Aldus besteedt de internationale gemeenschap geen aandacht aan de expliciete verwijzingen naar de bescherming van de Jemenitische burgerbevolking die duiden op R2P om de interventie te ondersteunen en identificeert men de interventie niet als een toepassing van de norm.

Dit geldt ook voor de kritiek op de interventie die evenmin aandacht besteedt aan het R2P-taalgebruik maar louter focust op de uiterst problematische manier van ingrijpen en er veelvuldig op duidt dat de Jemenitische burgeroorlog niet gebaat is met een militair optreden. Mogherini, de Hoge Vertegenwoordiger van de Unie, stelde bijvoorbeeld dat militaire actie geen oplossing biedt en dat *“the Yemeni civilian population (...) are the first victims of the current military escalation”* (European External Action Service, 2015). Ook Rusland riep alle partijen op *“to immediately cease any forms of warfare and give up attempts to achieve goals through military force”* (Russian Federation, 2015). Iran veroordeelde op zijn beurt de luchtaanvallen in Jemen als *“in flagrant defiance of the most basic principles of international law”* (Ruys & Ferro, 2016, p. 68).

Kortom, hoewel de Saudische coalitie telkenmale de bescherming van de Jemenitische burgerbevolking benadrukt om diens militaire interventie in Jemen te legitimeren, duiden meerdere aspecten erop dat de interventie allerminst berust op de norm R2P, met name pijler III. Niet enkel de wijze van interveniëren geeft blijk van dit gegeven maar ook de achterliggende motieven en de reactie van de internationale gemeenschap doen dit vermoeden. Aldus vormt de interventie in Jemen eerder een illustratie waarbij R2P onrechtmatig wordt ingeroepen ter legitimering van gebruik van geweld dat in eerste instantie berust op het eigenbelang van de betrokken actoren dan een legitieme toepassing van pijler III dat een consensus zou weerspiegelen.

1.3. Case 3. Myanmar – Rohingya

1.3.1. Achtergrond

Myanmar wordt gekenmerkt door een groot aantal etnische groepen. Hiertoe behoren ook de Rohingya, i.e. de grootste etnische minderheid met hoofdzakelijk een islamitische oorsprong die zich situeert in de staat Rakhine. Reeds decennia leven zij op gespannen voet met de Boeddhistische Birmese bevolking die opeenvolgende generaties van de Rohingya viseren met discriminatie, repressie en systematische vervolging in de mate dat zij door de VN aangemerkt worden als *“ the world’s most persecuted minority”* (Green et al., 2015, p. 7). De Birmese overheid merkt de Rohingya namelijk aan als migranten die zich illegaal vestigden in Myanmar en weigert om deze reden hen te erkennen als een nationale etnische minderheidsgroep waarbij diens *Citizenship Law* van 1982 de Rohingya expliciet uitsluit voor Birmees burgerschap. Daar dit hen staatloos maakt, opende dit de deur tot grove mensenrechtenschendingen. Onder andere onderwijs en gezondheidszorg worden hen ontzegd, hun reproductieve- en huwelijksrechten belemmerd, en velen worden in kampen ondergebracht wat hun bewegingsvrijheid teniet doet (Green et al., 2015, p. 15; GCR2P, 2020c). Daarenboven worden zij veelvuldig onderworpen aan praktijken zoals gedwongen arbeid, arbitraire detentie en arrestatie, foltering, verkrachting en confiscatie van hun eigendommen (Amnesty International, 2004).

Ondanks de Rohingya reeds lange tijd een onderdrukt bestaan kennen, vond in 2016 een nieuwe golf van repressie plaats. Na een aanval door de Arakan Rohingya Salvation Army (ARSA), i.e. de gewapende groepering die strijd voor grotere autonomie voor de Rohingya, op een drietal grensposten, reageerde de regering in oktober met diens "*counter-insurgency*" campagne. Massale arrestaties, foltering, seksueel geweld en wijdverspreide vernieling van hun woningen werden gerapporteerd (Adams, 2019, p. 7). Dit zette de Rohingya ertoe massaal toevlucht te zoeken tot Bangladesh en andere omliggende staten. In augustus 2017 bereikte het geweld vervolgens een nieuw hoogtepunt nadat ARSA nogmaals gecoördineerde aanvallen pleegde op Birmese militaire basissen. De regering bestempelde de groep als een terroristische groepering en reageerde met zogenaamde "*clearance operations*" waarbij wijdverspreide moorden en verkrachtingen op ongekenne schaal plaatsvonden en Rohingya-dorpen werden verwoest die opnieuw duizenden Rohingya dwong Myanmar te verlaten (Albert & Maizland, 2020). Daarenboven verhinderde de Birmese overheid humanitaire hulp aan burgers in Rhakine (Holmes, 2017). De Mensenrechtenraad merkte het optreden dan ook aan als "*almost instantaneous, ruthless, and extreme*" en achtte het integraal gericht tot de Rohingya (A/HRC/39/64, p. 8).

In 2018 ging het geweld door Birmese veiligheidstroepen tegen de Rohingya onverminderd door. Opnieuw vonden moorden, brandstichting, gedwongen verdwijningen, afpersing, seksueel geweld en ontvoeringen veelvuldig plaats die het Human Rights Council aanmerkte als misdaden tegen de mensheid en oorlogsmisdaden (GCR2P, 2020b). Bovendien werden nogmaals talloze Rohingya-dorpen vernield. Tussen augustus 2017 en maart 2018 werden naar verluid 392 dorpen van de Rohingya vernietigd, voornamelijk door middel van brandstichting (Human Rights Watch, 2018).

De gevolgen van de eerder geïllustreerde praktijken zijn immens. Sinds augustus 2017 ontvluchtten ongeveer 745.000 individuen, de meerderheid behorende tot de Rohingya, op gedwongen wijze Rhakine naar het aangrenzende Bangladesh. Dit brengt de teller van het totaal aantal Rohingya-vluchtelingen in Bangladesh inmiddels op meer dan 900.000 (GCR2P, 2020b). Het aantal vermoorde Rohingya is daarenboven minstens even verontrustend. Enkel ingevolge de *clearance operations* werden naar schatting 43.000 Rohingya vermoord (Adams, 2019, p. 8). De feiten bracht de UN High Commissioner for Human Rights, Zeid Ra'ad Al Hussein, er dan ook toe de situatie in Rhakine aan te merken als "*a textbook example of ethnic cleansing*" (UN News, 2017). Ook VN Secretaris-Generaal Antonio Guterres schaarde zich achter deze kwalificatie wanneer hij de situatie bestempelde als "*a humanitarian and human rights nightmare*" (UN News, 2017a). Bovendien heerst in internationale kringen een vermoeden dat de feiten bijdragen tot genocide. Het onderzoekspanel van de VN spreekt in diens rapport van 2018 bijvoorbeeld van "*genocidal intent*" in hoefde van de regering van Myanmar (A/HRC/39/64, p. 16). Derhalve is het geenszins uitgesloten dat in Myanmar een genocide plaatsvindt.

1.3.2. *Reactie van de internationale gemeenschap*

In tegenstelling tot de humanitaire crisis die Myanmar teisterde ingevolge de tropische storm Nargis en waar het weigeren van humanitaire hulpverlening geen afdoende basis werd geacht voor de toepassing van R2P, markeren de feiten waarmee de Rohingya geconfronteerd worden in beginsel een situatie waarvoor de norm werd geïntroduceerd. In theorie zou de internationale gemeenschap bijgevolg moeten optreden ter bescherming van de etnische minderheid die tot op heden door de Birmese autoriteiten wordt geïsoleerd en zodoende nalaat diens eigen verantwoordelijkheid uit te oefenen. Doch strookt de reactie van de internationale gemeenschap net zoals bij de voorgaande crisissen evenmin met hetgeen men kan verwachten op basis van R2P.

Het formele optreden van de Veiligheidsraad aangaande de feiten in Myanmar beperkt zich tot een presidentiële verklaring aangaande de situatie in Rhakine die dateert van 6 november 2017. De verklaring veroordeelt de praktijken van wijdverspreid geweld die zich afspelen in Myanmar en benadrukt vervolgens expliciet de *“primary responsibility of the Myanmar government to protect its population”* waarbij het tevens oproept tot het einde van het geweld (S/PRST/2017/22, p. 1). Verder dan een bevestiging van de eerste pijler en bijgevolg aanmoediging op basis van pijler II gaat de unaniem ondersteunde verklaring echter niet. Integendeel, de Veiligheidsraad benadrukt in diens verklaring vervolgens *“its strong commitment to the sovereignty, political independence, territorial integrity, and unity of Myanmar”* wat reeds duidt op onbereidheid binnen de Veiligheidsraad om een loutere veroordeling van de feiten en bevestiging van de primaire verantwoordelijkheid van de Birmese overheid te overstijgen (S/PRST/2017/22, p. 1). Dergelijke bewoording wijst er dan ook op dat de Veiligheidsraad vermoedelijk niet zou overgaan tot enige tussenkomst in Myanmar. Het gegeven dat men dit bovendien louter verwoorde in een presidentiële verklaring en niet in een resolutie staft dergelijke terughoudendheid evenzeer.

Bindende resoluties omtrent de situatie van de Rohingya zijn tot op heden nog steeds afwezig ingevolge dreigende veto's van China en Rusland die steevast de humanitaire crisis in Rhakine aanmerken als een interne aangelegenheid die de internationale vrede en veiligheid niet bedreigt en aldus geen optreden van de Veiligheidsraad vergt (Genser, 2018, p. 491). De Chinese ambassadeur Hong Liang verwoorde de positie van China als volgt: *“It is just an internal affair. The counterattacks of Myanmar security forces against extremist groups (...) are strongly welcomed”* (Quadir, 2017). Eind 2017 verkondigde Wu Haitao in naam van China diens positie enigszins minder radicaal in de Veiligheidsraad door erop te duiden dat het Myanmar steunt in diens *“efforts to maintain domestic stability”* waarbij het tevens opmerkt dat externe druk op de lange termijn de situatie geenszins zal vooruithelpen (S/PV/8133, p. 7). Rusland verkondigde in 2018 op zijn beurt: *“We will continue to (...) emphasize the importance of respecting Myanmar's sovereignty and work to resolve the multilayered and complex problems in Rhakine by exclusively political means”* (S/PV/8179, p. 20). Ter ondersteuning van hun positie hanteerden Rusland en China consequent hun veto ten aanzien van initiatieven van de Veiligheidsraad, alsook de Algemene Vergadering om een potentiële inmenging in Myanmar te vermijden. De overtuiging van beide staten gaat zelfs dermate ver dat zij in maart 2017 een vergadering in de Veiligheidsraad ter discussie van de situatie in Rhakine blokkeerden (The Irrawaddy, 2017). Bovendien weigeren beiden de feiten door de Veiligheidsraad te laten bestempelen als een etnische zuivering daar dit mogelijks implicaties kan meebrengen aangaande R2P.

Ook een beperkt aantal andere staten, in het bijzonder India en de Associatie van Zuidoost-Aziatische Naties (ASEAN) die het principe van non-interventie voorop stelt, zijn terughoudend de situatie in Rhakine te adresseren waarbij ook zij argumenteren dat er niet in de interne aangelegenheden van Myanmar mag geïntervenieerd worden (ECR2P, 2018a). India sprak zich bijvoorbeeld nauwelijks uit over de feiten maar uitte alsnog diens bezorgdheid omtrent het geweld zonder evenwel de vervolging van de Rohingya te benoemen en vervolgens het volgende te verkondigen: *“We hope that all stakeholders together can find a way out in which unity and territorial integrity in Myanmar is respected”* (Hindustan Times, 2017). Indonesië als lid van ASEAN blijft trouw aan het non-interventiebeginsel door te benadrukken dat het vasthoudt aan diens beleid van *“constructive engagement”* eerder dan druk uit te oefenen op de Birmese overheid (Shivakoti, 2017, p. 77). Wat R2P betreft, wijst dit erop dat het soevereiniteitsprincipe nogmaals triomfeert. Desalniettemin dient opgemerkt te worden dat dergelijke verklaringen *in casu* schaars zijn.

Ingevolge de onmogelijkheid van de Veiligheidsraad om collectief op te treden door de dreigende veto's, gaan in de internationale gemeenschap echter ook stemmen op om te reageren op de praktijken van de Birmese overheid. De Nigeriaanse overheid vaardigde reeds in 2017 een verklaring uit die de feiten veroordeelde en tevens de Verenigde Naties opriep *“to invoke the principle of the Responsibility to Protect and intervene in Myanmar to stop the ongoing ethnic cleansing”* (Nigeria, 2017). Maleisië dat zich voorheen kritisch opstelde ten aanzien van R2P, merkt de crisis in Myanmar aan als *“a full-scale humanitarian crisis the world simply cannot ignore but must be compelled to act upon”* en week hierbij af van het standpunt dat ASEAN vooropstelt (Malaysia, 2017). Trump riep de Veiligheidsraad op zijn beurt op tot *“strong and swift action”* om een einde te stellen aan het geweld in Rhakine (Al Jazeera, 2018). Naar aanleiding van de vergadering van de Veiligheidsraad op 14 mei 2018, verklaarde de Verenigde Staten daarenboven: *“[The Security Council] must act now”* (S/PV.8255, p. 8). Daar de Birmese autoriteiten logischerwijze faalden te voldoen aan hun primaire verantwoordelijkheid, duiden dergelijke uitspraken op steun voor een optreden door de internationale gemeenschap, eventueel militair. Hoewel men zich veelal niet expliciet beroept op de norm om op te roepen tot een ingrijpen, hanteert men alsnog taalgebruik dat sterk aanleunt bij de norm.

Bovenstaande bracht regionale organisaties en individuele staten ertoe het Birmese regime alsnog te sanctioneren voor het hardhandig optreden tegen de Rohingya in Rhakine. De Europese Unie vaardigde een wapenembargo uit ten aanzien van Myanmar en legde maatregelen op die hoogstaande individuen treffen. Canada, Australië en de Verenigde Staten opteerden op hun beurt evenzeer voor een wapenembargo, alsook gerichte sancties tegen militaire officieren. Duitsland schortte dan weer diens ontwikkelingssamenwerking met Myanmar op (GCR2P, 2020b). Deze maatregelen werden echter niet collectief gecoördineerd, noch gemandateerd door de Veiligheidsraad en vormen derhalve strikt genomen geen optreden onder de noemer R2P. Evenmin verwijst men expliciet naar de norm bij het uitvaardigen van de respectievelijke maatregelen. Daarnaast zocht men geen toevlucht tot een robuuster optreden.

Kortom, de crisis die de Rohingya treft, duidt opnieuw op de tegenstrijdige opvattingen omtrent R2P, met name aangaande de laatste pijler die de internationale gemeenschap belast met de verantwoordelijkheid op te treden. Niettemin geen enkel aspect van de norm tot op heden formeel werd ingeroepen door de Veiligheidsraad, tonen officiële verklaringen aan dat voor een beperkt aantal staten het soevereiniteitsprincipe nog steeds primeert en men elke mogelijke verwijzing naar R2P tracht uit te sluiten om te vermijden dat de laatste pijler zou intreden. Andere staten daarentegen, verdedigen de opvatting dat humanitaire situaties een reactie van de internationale gemeenschap vergen, eventueel een militair ingrijpen, en treden dientengevolge individueel op buiten het forum van de Veiligheidsraad.

1.4. Conclusie: consensus omtrent R2P anno 2020

De recente humanitaire crisissen die zich momenteel afspelen in Syrië, Jemen en Myanmar illustreren de heersende consensus aangaande R2P en tonen aan dat een toepassing van de norm in al zijn aspecten niet vanzelfsprekend is. Discussies in de Veiligheidsraad en publieke uitspraken omtrent deze crisissen tonen namelijk aan dat niet elke pijler op evenveel steun kan rekenen waarbij de internationale gemeenschap zich terughoudend opstelt, dan wel uitdrukkelijk verzet ten aanzien van een integrale toepassing van R2P. Dit resulteert veelal in een inadequaat antwoord op de respectievelijke crisis die bijgevolg onverminderd doorgaat.

Vooreerst duiden de veelvuldige verwijzingen naar pijler I in de resoluties van de Veiligheidsraad met betrekking tot de onderzochte humanitaire crisissen erop dat pijler I niet het voorwerp vormt van enige discussie. Steevast wordt de staat in kwestie gewezen op diens primaire verantwoordelijkheid om een einde te stellen aan de feiten. Zowel de Syrische, Jemenitische en Birmese overheid worden door de Veiligheidsraad herinnerd aan hun verplichting ten aanzien van diens burgerbevolking middels de gebruikelijke bewoording *“Reaffirming the primary responsibility of the [government concerned] to protect its population”*. Dergelijke bewoording wordt telkenmale opgenomen zonder enige discussie omtrent deze positieve verplichting. Het gegeven dat dit in de Birmese crisis louter in een presidentiële verklaring werd opgenomen, doet hier geen afbreuk aan. Aldus vormt pijler I die louter betrekking heeft op de verplichting van de staat in kwestie, niet het voorwerp van controverse.

Wat pijler II betreft, bieden de respectievelijke crisissen een minder sluitend antwoord over de mate waarin de consensus zich uitstrekt tot deze component van R2P. Het regime van Assad en de Birmese autoriteiten dragen namelijk de primaire verantwoordelijkheid voor de praktijken en verhinderen dientengevolge enige inmenging van buitenaf en derhalve ook een toepassing van pijler II die de instemming van de betrokken overheid vergt. Enkel de verwijzing naar de pijler I-verplichting in de betrokken cases kan enigszins beschouwd worden als een toepassing van de tweede pijler daar dit in beperkte mate aangemerkt kan worden als een drukingsmiddel die de staat in kwestie moet aanmoedigen zijn verplichting te voldoen. Aldus vormen de humanitaire crisis in Syrië en de vermeende genocide in Myanmar geen uitermate geschikte cases om de consensus aangaande pijler II te beoordelen. De Jemenitische crisis biedt hieromtrent enigszins meer duidelijkheid. Het inzetten op een politieke oplossing middels vredesonderhandelingen onder leiding van de VN kan immers beschouwd worden als een toepassing van pijler II daar dit plaatsvindt in samenspraak met onder andere de Jemenitische autoriteiten. Derhalve duidt deze laatstgenoemde crisis erop dat pijler II evenmin een controversieel aspect vormt.

Niettemin de betrokken cases louter een beperkt beeld bieden over de consensus aangaande de tweede pijler, is het bovendien onwaarschijnlijk dat de respectievelijke pijler in het kader van andere humanitaire crisissen alsnog zou stoten op aanzienlijk verzet. Het omvat immers geen nieuwe, noch verregaande verplichtingen voor de internationale gemeenschap. Bovendien komt de soevereiniteit en territoriale integriteit van een staat niet in het gedrang daar een optreden onder deze noemer de instemming van de betrokken staat vergt.

Als laatste bevestigen de geselecteerde crisissen dat de laatste pijler gekenmerkt wordt door onenigheid, met name een militair ingrijpen. De Syrische crisis illustreert de tegenstelling die bestaat binnen de internationale gemeenschap. Enerzijds benadrukken staten zoals China en Rusland steevast de soevereiniteit en territoriale integriteit van de Syrische staat en hun ongunst ten aanzien van een potentiële regimewissel. Het Westen daarentegen, merkt een militair optreden voor humanitaire doeleinden niet aan als problematisch en treedt overeenkomstig deze overtuiging eigenhandig op buiten het forum van de Veiligheidsraad. Ook in de Birmese crisis komt deze tegenstelling tot uiting. Staten zoals India benadrukken het principe van non-interventie en laten derhalve het soevereiniteitsprincipe primeren, terwijl anderen zoals de VS en Maleisië stipuleren dat dergelijke humanitaire situaties een reactie vergen van de Veiligheidsraad, eventueel een militaire tussenkomst. Dergelijk tegenstelling duidt op de afwezigheid van een consensus aangaande dit aspect. De Jemenitische crisis ontkracht dit niet daar het ingrijpen van de coalitie niet aangemerkt kan worden als een legitieme toepassing van R2P en aldus het bestaan van enige consensus omtrent dit element.

Vreedzame middelen zoals collectieve sancties die evenzeer tot pijler III behoren, zijn daarentegen minder controversieel. Ondanks de talrijke veto's autoriseerde de internationale gemeenschap namelijk humanitaire hulpverlening voor de Syrische burgerbevolking zonder instemming van de Syrische autoriteiten. En de Jemenitische crisis illustreert eveneens de mogelijkheid van de Veiligheidsraad om maatregelen onder Hoofdstuk VII van het VN Handvest uit te vaardigen. Dit toont aan dat men een toevlucht tot dergelijke middelen in het kader van een humanitaire crisis niet resoluut aanmerkt als onaanvaardbaar. Niettemin niet steeds uitdrukkelijk verwezen wordt naar R2P ter legitimering van dergelijke sancties, dient dit, zoals geïllustreerd, niet noodzakelijk geïnterpreteerd te worden als een verzet tegen de norm. Het gegeven dat men in de Birmese crisis ingevolge veto's niet tot een dergelijk collectief optreden kwam, doet evenmin afbreuk aan deze vermeende consensus. Dit is namelijk eerder toe te schrijven aan onenigheid omtrent de wijze waarop ingegrepen dient te worden die veelal botst op politieke motieven en betreft aldus niet een inhoudelijke betwisting van R2P. Dit verklaart ook in grote mate het ontbreken van verdere maatregelen in de Syrische crisis.

Zodoende, strekt de consensus omtrent R2P zich louter uit tot pijler I en II, evenals een vreedzaam optreden in het kader van pijler III. Een robuust ingrijpen dat onder pijler III ressorteert, wordt daarentegen gekenmerkt door voortdurende onenigheid binnen de internationale gemeenschap waarbij nog veelvuldig op het soevereiniteitsprincipe wordt gewezen. Aldus strekt de consensus zich anno 2020 niet uit tot de militaire component die de norm in beginsel omvat. Dit stemt in beginsel overeen met de bevindingen die de recente literatuur voorop stelt. Doch is het van belang op te merken dat de literatuur hoofdzakelijk duidt op onenigheid omtrent de concrete implementatie van de norm, terwijl de onderzochte cases illustreren dat er anno 2020 opnieuw sprake is van conceptuele contestatie die dergelijke onenigheid overstijgt ingevolge het veelvuldig benadrukken van het soevereiniteitsbeginsel. Verder bieden de onderzochte cases geen concreet beeld over eventueel bijkomende onenigheden omtrent de norm.

2. De normatieve evolutie van R2P

Op basis van de huidige consensus die geïllustreerd werd aan de hand van enkele recente humanitaire crisissen, is het vervolgens mogelijk om de evolutie inzake de consensus van R2P te schetsen en te situeren binnen de eerder aangehaalde theoretische modellen inzake normontwikkeling en de daaruit voortvloeiende controverses. In hetgeen volgt, wordt bepaald welke opvattingen de evolutie van R2P het meest accuraat weerspiegelen en derhalve verklaren: Is er sprake van een lineaire of non-lineaire evolutie? Bevat R2P nog steeds dezelfde betekenis zoals formeel aangenomen op de World Summit in 2005 of omvat de norm niet langer alle pijlers? En vormen positieve precedentes per definitie een voorwaarde om een integrale consensus te bereiken?

2.1. Lineaire vs. non-lineaire evolutie

Ondanks de integrale consensus die voorhanden was in 2005 ten tijde van de formele aanname van R2P, duiden de onderzochte cases erop dat de consensus zich anno 2020 niet langer uitstrekt tot alle aspecten van de norm. In het bijzonder een robuust optreden in het kader van pijler III, i.e. de verantwoordelijkheid van de internationale gemeenschap om op te treden indien de staat in kwestie faalt diens bevolking te beschermen, stoot op hernieuwde tegenstellingen. Deze evolutie lijkt derhalve niet te passen in het rechtlijnige *norm life cycle* model van Finnemore & Sikkink en eerder aan te sluiten bij de modellen die de normatieve evolutie aanmerken als non-lineair.

Vooreerst kan de aanvankelijke normatieve ontwikkeling van R2P verklaard worden aan de hand van het *norm life cycle* model. De ICISS introduceerde R2P als een nieuwe norm om tegemoet te komen aan de controverse aangaande humanitaire interventies die de doctrine ineffectief maakte. Vervolgens werd R2P op de World Summit in 2005 formeel omarmt door de internationale gemeenschap na een inperking van de reikwijdte van de norm. Zoals geponeerd door Badescu en Weiss, kan deze unanieme aanname terecht aangemerkt worden als het kantelpunt (Badescu & Weiss, 2010, p. 360). Een afdoende hoeveelheid staten waaronder staten zoals de VS en China die men kan aanmerken als van cruciaal belang voor de acceptatie van een nieuwe norm, onderschreef namelijk R2P. Dientengevolge stootte R2P als norm in beginsel door naar diens tweede fase, namelijk *norm cascade*. Hier loopt het echter fout daar de huidige stand van zaken niet langer past binnen deze laatstgenoemde fase.

Hoewel redelijkerwijze verwacht kan worden dat de eerste toepassingen van een nieuwe norm gepaard gaan met onenigheid omtrent de wenselijkheid en haalbaarheid van bepaalde maatregelen en derhalve de concrete implementatie, past de huidige consensus niet langer binnen de lineaire cyclus die het model voorop stelt. De fase van *norm cascade* veronderstelt immers dat er niet langer sprake is van aanzienlijke inhoudelijke weerstand aangaande de betrokken norm. Zoals de recente cases illustreren, bestaan er echter nog steeds tegenstellingen binnen de internationale gemeenschap omtrent een robuust optreden in het kader van pijler III waarbij de verenigbaarheid met het soevereiniteitsbeginsel opnieuw in vraag wordt gesteld. Dit betreft aldus een verzet op basis van conceptuele redenen en niet louter onenigheid omtrent de concrete implementatie van de norm. In de bewoordingen van Deitelhoff en Zimmermann is er sprake van *justificatory* contestation waarbij de norm *as such* in vraag gesteld wordt (Deitelhoff & Zimmermann, 2013, pp. 1 en 8). Dergelijke contestatie situeert zich echter in de initiële fase van *norm emergence* en hoort niet in de fase die volgt op het kantelpunt. Aldus sluit het gebrek aan een integrale consensus aangaande R2P die vandaag tot uiting komt in de praktijk, aan bij de opvatting van Krook en True die stipuleert dat de normatieve ontwikkeling van internationale normen gekenmerkt wordt door "*contestation and reversals*" daar er sprake is van een achteruitgang in de initiële consensus (Krook & True, 2010, p. 104).

Vervolgens rijst de vraag waar de breuk in de rechtlijnige levenscyclus van R2P zich situeert? Aanvankelijk had de literatuur hoge verwachtingen voor de nieuwe norm en na de unanieme aanname in 2005 leek de consensus aangaande R2P zich ook succesvol te vertalen in de praktijk. In de eerste crisis waarmee de internationale gemeenschap geconfronteerd werd na de World Summit, met name Kenia, was er nog sprake van terughoudendheid om militair in te grijpen zonder de instemming van de respectievelijke overheid. In de daaropvolgende crisissen in Myanmar en Georgië verschoof het debat naar de modaliteiten van een militair optreden waarbij een dergelijk ingrijpen op zich niet langer bestempeld werd als onaanvaardbaar. En uiteindelijk autoriseerde de Veiligheidsraad in 2011 een militair optreden in het kader van pijler III in Libië. Niettemin gedurende de voorafgaande debatten nog onenigheid bestond binnen de internationale gemeenschap, betrof dit opnieuw louter meningsverschillen omtrent de effectiviteit en modaliteiten van een robuust optreden en geen conceptuele weerstand. Aldus vormt Libië het momentum waarop R2P in al diens facetten werd toegepast en dus een integrale consensus reflecteert, ook al droegen andere aspecten ongetwijfeld evenzeer bij aan dit optreden zoals strategische belangen.

Hoewel bepaalde auteurs deze consensus bestempelen als loutere schijn ingevolge het ontbreken van expliciete verwijzingen naar de laatste pijler van R2P in de respectievelijke resoluties of de verantwoordelijkheid die aan de internationale gemeenschap toekomt, weerlegt de uitspraak van Koffi

Annan naar mijn mening resoluut deze opvatting. De voormalige Secretaris-Generaal merkte in de nasleep van de NATO-interventie immers op: “*The way the responsibility to protect was used in Libya caused a problem for the concept*” (Garwood-Gowers, 2013, p. 310). Dergelijke uitspraak gaat resoluut in tegen de stelling dat Libië geen toepassing van R2P zou vormen.

Sinds het optreden in Libië, bleef een collectief militair ingrijpen onder de noemer R2P evenwel uit wat erop kan wijzen dat Libië het hoogtepunt vormde voor de norm zoals Morris poneert (Morris, 2013, p. 1265). Doch zou het foutief zijn het gebrek aan een militair optreden zonder meer aan te merken als een einde in de consensus. De toepassing van R2P wordt immers op een *case-by-case* basis beoordeeld waardoor een niet-optreden niet noodzakelijkerwijze duidt op verzet tegen de conceptuele invulling maar verklaard kan worden aan de hand van onenigheid omtrent de concrete implementatie (Glanville, 2016, p.184). Desalniettemin overstijgt de huidige contestatie dergelijke onenigheid. De recente humanitaire crisissen tonen de onderliggende problematiek aan die R2P teistert, namelijk dat voor sommigen het soevereiniteitsbeginsel opnieuw primeert. Dergelijke kritiek kan men in bepaalde mate toeschrijven aan de NATO-interventie in Libië die uitmondde in een regimewissel die op zijn beurt resulteerde in de vraag of een militair ingrijpen deel hoort uit te maken van de norm R2P. Het gegeven dat de weerstand die geuit wordt op een potentieel militair ingrijpen in Syrië stevast steunt op de Libische ervaring, staft dit evenzeer. Bijgevolg kan terecht gesteld worden dat Libië de toenmalige consensus aantastte en derhalve afbreuk deed aan diens initiële rechtlijnige evolutie.

Zodoende, wordt de evolutie in de consensus van R2P niet gekenmerkt door een lineair traject waarbij de eensgezindheid in 2005 zich zonder meer doorzette in de praktijk. Niettemin de norm aanvankelijk een rechtlijnige evolutie volgde dat resulteerde in de integrale toepassing in Libië, zette deze evolutie zich niet door. De laatstgenoemde crisis keerde immers het tij voor de consensus en maakte bijgevolg een einde aan de lineaire normevolutie van R2P. Derhalve leunt de evolutie van R2P aan bij de alternatieve opvattingen die contestatie centraal plaatsen gedurende de levenscyclus van normen en een achteruitgang in de heersende consensus mogelijk achten.

Doch dient het model van Finnemore en Sikkink niet integraal verworpen te worden. R2P kan immers gekwalificeerd worden als een complexe norm die bestaat uit verscheidene elementen waarbij elke pijler een op zichzelf staande norm uitmaakt die een eigen levenscyclus doorloopt. In tegenstelling tot de laatste pijler, vormen pijler I en II niet langer het voorwerp van controversie en kan voor deze pijlers geponeerd worden dat zij anno 2020 wel reeds hun volledige levenscyclus hebben doorlopen die lineair verliep. De consensus die voorhanden was in 2005 en een kantelpunt vormde volgens het model, vertaalde zich naderhand immers in de praktijk waarbij de desbetreffende elementen niet opnieuw ter discussie stonden en evenmin vandaag. Dit is evenwel geen verrassing daar het geen nieuwe of verregaande verplichtingen omvat. Bijgevolg vormt het *norm life cycle* model geen afdoende model om de evolutie van een complexe norm zoals R2P te schetsen waarbij slechts bepaalde elementen gekenmerkt worden door een consensus. De vooropgestelde normatieve ontwikkeling gaat namelijk louter op voor die aspecten van de norm waaromtrent eensgezindheid bestaat en verklaart niet de evolutie van elementen die na de unanieme aanneming opnieuw stoten op controversie.

2.2. Vaststaande betekenis vs. meaning-in-use

Ingevolge de huidige contestatie aangaande de laatste pijler en de daarbij aansluitende niet-toepassing van diens militaire component, rijst de vraag of R2P nog alle facetten omvat zoals formeel verwoord in het World Summit Outcome Document. Het is namelijk mogelijk dat de contestatie van die aard is dat het de betekenis van R2P inperkte waarbij een militair ingrijpen niet langer geacht wordt deel uit

te maken van de norm. Wanneer dit het geval is, komt het *norm life cycle* model van Finnemore en Sikkink nogmaals onder vuur aangezien het de betekenis van een norm aanmerkt als een vaststaand gegeven en biedt Wiener haar "*meaning-in-use*" een adequatere verklaring voor de evolutie van R2P.

Het gegeven dat een militair ingrijpen onder de noemer R2P sinds de Libische toepassing niet meer plaatsvond, doet vermoeden dat de norm niet langer een militaire component omvat. Zoals Deitelhoff en Zimmermann, alsook Lantis erop wijzen, kan een voortdurende niet-toepassing immers aanleiding geven tot de uitholling van een norm (Deitelhoff & Zimmermann, 2013, p. 5; Lantis, 2017, pp. 7-8). Doch zou het te verregaand zijn te besluiten dat R2P niet langer een militair ingrijpen bevat. Staten halen immers nog steeds de mogelijkheid van een dergelijk optreden aan als een passende reactie in het kader van de recente humanitaire crisissen die onder het toepassingsgebied van R2P ressorteren. Nigeria riep bijvoorbeeld expliciet op tot een interventie op basis van R2P in het kader van de Birmese crisis (Nigeria, 2017). Derhalve merken bepaalde actoren een dergelijk optreden nog steeds aan als een volwaardig aspect van de norm R2P. Daarenboven tonen staten zich bereid eigenhandig militair op te treden wanneer een autorisatie van de Veiligheidsraad uitblijft. In de Syrische crisis werd bijvoorbeeld militair ingegrepen onder leiding van de VS die diens optreden legitimeerde op basis van humanitaire motieven. De Saudische coalitie trachtte op zijn beurt diens optreden in Jemen op basis van de norm te legitimeren middels talrijke verwijzingen naar diens verplichting de Jemenitische bevolking te beschermen.

Aldus zou het incorrect zijn te besluiten dat R2P louter nog pijler I, II en een vreedzaam optreden in het kader van pijler III omvat. Een robuust optreden is immers nog steeds aanwezig in het discours aangaande de huidige crisissen waarbij bepaalde staten een dergelijk ingrijpen steunen. In die zin sluit de evolutie van R2P nog steeds aan bij het *norm life cycle* model van Finnemore en Sikkink. Men kan namelijk nog niet tot een inperking van de norm besluiten en de Libische ervaring tastte de betekenis van R2P nog niet aan zoals verwacht zou kunnen worden op basis van Wieners "*meaning-in-use*".

Terzelfdertijd dient gewezen te worden op de hervormingsvoorstellen aangaande R2P die staten de voorbije jaren uitten. In de nasleep van de NATO-interventie in Libië stelde de Braziliaanse delegatie bijvoorbeeld het concept *Responsibility while Protecting* voor die een reeks criteria vooropstelde voor het gebruik van geweld onder de noemer R2P. De huidige Jemenitische crisis illustreert opnieuw de relevantie van de concept en heeft het potentieel het debat hieromtrent opnieuw aan te wakkeren (Thompson, 2017). Naar aanleiding van de resem veto's in het kader van de Syrische crisis introduceerde de Franse administratie op zijn beurt een *Responsibility Not to Veto* die de permanente leden in de Veiligheidsraad verzoekt afstand te doen van diens veto in het kader van gruweldaden (Vilmer, 2018, p. 331). Dergelijke voorstellen trachten tegemoet te komen aan de problematiek die gepaard gaat met een militair ingrijpen onder pijler III. Het gegeven dat deze concepten nog steeds ter sprake komen in de huidige crisissen duidt erop dat een robuust optreden nog geacht wordt deel uit te maken van de norm R2P. Met tracht immers een consensus te faciliteren aangaande dit aspect.

Doch is het van belang erop te duiden dat er geen garantie bestaat dat de laatste pijler van R2P in de toekomst diens militaire component zal behouden. Zoals eerder vermeld, kan niet-naleving en negatie immers op termijn een norm uithollen. Hoewel dit vandaag nog niet opgaat, is het niet ondenkbaar voor R2P in de toekomst. Op termijn kan een militair optreden potentieel uit het heersende discours verdwijnen en zodoende de betekenis van de laatste pijler inperken tot een vreedzaam optreden van de internationale gemeenschap zoals humanitaire hulpverlening en sanctieregimes. In dat geval zou R2P afwijken van de vaststaande betekenis die Finnemore en Sikkink voorop stellen. Momenteel is

hiervan echter nog geen sprake daar een robuust optreden nog veelvuldig aangehaald wordt als een mogelijke reactie op een crisis die onder de noemer R2P ressorteert, ook al stoot het steevast op tegenstellingen.

Niettemin R2P aldus geacht wordt nog al diens facetten te omvatten zoals geformaliseerd in 2005, betekent dit echter niet dat de invulling van de norm aan geen enkele wijziging onderhevig is. De ambigue bewoording van de norm in het World Summit Outcome Document leent er zich namelijk toe verder geconcretiseerd te worden aan de hand van contestatie en implementatie. Het is dan ook die ambigüiteit die mede ten grondslag ligt aan de kritiek waarop pijler III stoot. Daar de voorwaarden voor een militair optreden zoals voorgesteld door ICISS bijvoorbeeld niet werden overgenomen, is het vanzelfsprekend dat er terughoudendheid bestaat aangaande dit aspect. In die zin heeft Welsh het bij het rechte eind door te poneren dat er geen conceptuele zekerheid voorhanden was in 2005 omtrent R2P (Welsh, 2013, p. 380). De formele bewoording biedt immers weinig richting omtrent de concrete toepassing van de norm. Naar analogie trachtten ook de eerder vermelde hervormingsvoorstellen de invulling van R2P mede te beïnvloeden door bijkomende voorwaarden te verbinden aan de norm. Aldus is Finnemore en Sikkinks *norm life cycle* model eerder geschikt om de evolutie van normen te verklaren die niet gekenmerkt worden door ambigüiteit maar in duidelijke bewoordingen opgetekend zijn. R2P was daarentegen voorbestemd om na diens aanname verder ingevuld te worden op basis van de praktijk ingevolge diens weinig concrete invulling en dus een “*meaning-in-use*” te verkrijgen.

Kortom, de betekenis van R2P omvat tot op heden nog steeds alle pijlers zoals ten tijde van diens formele aanname in 2005, inclusief een robuust optreden. Daar een militair optreden nog deel uitmaakt van het heersende discours aangaande R2P, is er nog geen sprake van enige inperking en sluit de opvatting van Finnemore en Sikkink die de betekenis van een norm aanmerkt als een vaststaand gegeven nog aan bij de evolutie van R2P. Terzelfdertijd vergt dit enige nuance ingevolge de ambigüiteit die R2P kenmerkt. Daar de norm weinig concreet werd ingevuld bij diens aanname, gaat Wieners “*meaning-in-use*” evenzeer op. Deze ambigüiteit vergt namelijk een verdere invulling op basis van de praktijk. Derhalve zijn beide opvattingen niet wederzijds uitsluitend wat betreft R2P. De norm bevat nog steeds alle elementen zoals opgetekend in 2005 maar leent zich er in beginsel toe verder ingevuld te worden op basis van de praktijk.

2.3. Positieve precedentes vs. incorrecte toepassingen

Een laatste element die de evolutie van R2P aanbelangt, betreft de vraag of positieve precedentes per definitie vereist zijn opdat een norm kan doorstoten in diens levenscyclus. Daar niet redelijkerwijze betwist kan worden dat succesvolle toepassingen van een norm het vormen van een integrale consensus stimuleren, rijst in het bijzonder de vraag of ook incorrecte toepassingen hiertoe kunnen bijdragen zoals Badescu en Weiss poneren. Positieve precedentes aangaande R2P zijn immers schaars waardoor de normatieve ontwikkeling van de norm potentieel gestimuleerd wordt door incorrecte of onrechtmatige toepassingen.

Vooreerst is de interventie in Jemen relevant om te bepalen of dergelijke toepassingen de evolutie van R2P positief kunnen beïnvloeden. Het militair ingrijpen van de Saudische coalitie kan namelijk aangemerkt worden als een incorrecte toepassing ingevolge het ontbreken van de autorisatie van de Veiligheidsraad. Daarenboven vormt het evenzeer een onrechtmatige toepassing aangezien het optreden van de coalitie allerm minst lijkt te steunen op de bescherming van de Jemenitische bevolking maar louter berust op het eigenbelang van de betrokken actoren. In overeenstemming met Badescu en Weiss hun opvatting zou de kritiek die geuit wordt op de illegitieme toepassing in Jemen derhalve

kunnen bijdragen aan het debat omtrent R2P en zodoende de consensus bevorderen. Opdat men dit mogelijk acht, dient de toepassing van de norm evenwel bekritiseerd te worden. Dit is *in casu* echter niet het geval. Zoals eerder geïllustreerd, betreft de kritiek hoofdzakelijk de hardhandigheid van het optreden en het gegeven dat Jemen niet gebaat is met een militair optreden. De vermoedelijke legitimatie van de Saudische interventie aan de hand van R2P wordt daarentegen niet in vraag gesteld.

Niettemin kritiek aangaande de illegitieme toepassing van R2P in Jemen afwezig is, betekent dit niet dat de kritiek die wel voorhanden is per definitie betekenisloos is voor de norm. Men merkt immers op dat het gebruik van geweld *in casu* geen geschikte oplossing vormt. Aldus erkent men dat een militair optreden in bepaalde omstandigheden meer kwaad dan goed doet en bijgevolg ook het belang van een niet-robuust optreden ter bescherming van de bevolking. Daarenboven heeft de kritiek evenzeer het potentieel een nieuwe impuls te geven aan het debat omtrent een *Responsibility while Protecting* dat in 2011 werd geïntroduceerd. Richtlijnen omtrent het gebruik van geweld in het kader van R2P en mechanismen van monitoring en verantwoordelijkheid die moeten uitmaken of een militair optreden in een specifieke situatie gewenst is, respectievelijk het internationaal recht gedurende de interventie gerespecteerd wordt, kunnen namelijk vermijden dat een optreden zoals in Jemen in de toekomst uitmondt in een humanitaire crisis (Gifkins, 2016, p. 774). Zodoende heeft het vermoedelijke misbruik in Jemen alsnog het potentieel om bij te dragen aan de normatieve evolutie van R2P, meer bepaald pijler III, ondanks het geen positieve precedent betreft.

Naar analogie heeft het uitblijven van een optreden op basis van de norm R2P naar mijn mening evenzeer het potentieel bij te dragen aan de consensus zoals de Syrische crisis illustreert. De opeenvolgende veto's in het kader van de Syrische crisis die een adequaat collectief optreden verhinderen en het ingrijpen van de internationale gemeenschap beperken tot humanitaire hulpverlening, gaven immers aanleiding tot het eerder aangehaalde voorstel van een *Responsibility Not to Veto*. Daarnaast vestigde de Syrische crisis opnieuw de aandacht op de 'Uniting for Peace' Resolutie die dateert van 1950 en voorziet in de mogelijkheid voor de Algemene Vergadering om op te treden wanneer de Veiligheidsraad ingevolge veto's verhinderd wordt de internationale vrede en veiligheid te vrijwaren. Bepaalde staten beriepen zich in het kader van de Syrische crisis namelijk op de resolutie, evenwel zonder succes (Smith, 2019). Aangezien de Syrische crisis derhalve eveneens ressorteerde in initiatieven die normatieve gesprekken aangaande R2P aanwakkeren, kan een niet-toepassing eveneens aanleiding geven tot de hervorming van de norm en zodoende een consensus faciliteren. Aldus kan de opvatting van Badescu en Weiss die zich beperkt tot incorrecte en onrechtmatige toepassingen, uitgebreid worden tot niet-toepassingen die eveneens het potentieel hebben een consensus te bevorderen ingevolge de debatten waartoe ze aanleiding geven.

Zodoende, illustreert de Saudische interventie in Jemen het potentieel van incorrecte en onrechtmatige toepassingen van R2P om de normatieve evolutie van de norm te stimuleren ingevolge de kritiek en de hernieuwde aandacht voor een *Responsibility while Protecting* waartoe het optreden aanleiding gaf. Dit sluit aan bij hetgeen Badescu en Weiss poneren omtrent de evolutie van normen dat derhalve een terechte aanvulling vormt op het *norm life cycle* model. Daar het ontbreken van een adequaat optreden in Syrië eveneens aanleiding gaf tot dergelijke initiatieven, heeft een niet-toepassing van een norm echter evenzeer dit potentieel. Derhalve kan de opvatting van Badescu en Weiss op zijn beurt uitgebreid worden tot niet-toepassingen van een norm die onder bepaalde voorwaarden ook een consensus kunnen faciliteren ingevolge de debatten die ze aanwakkeren.

Desalniettemin is het van belang te benadrukken dat de onderzochte cases geen sluitend antwoord bieden op de vraag welke invloed incorrecte of onrechtmatige toepassingen op de consensus van de norm hebben. Het is namelijk niet mogelijk om met zekerheid te stipuleren wat de invloed van de huidige crisissen in Jemen of Syrië zal zijn op de verdere evolutie van de consensus omtrent R2P. Dit is enkel mogelijk middels een onderzoek naar cases uit het verleden die reeds hun stempel drukten op de consensus zoals de Russische toepassing in Georgië en cycloon Nargis in Myanmar. Dergelijke cases maken echter niet het voorwerp uit van dit onderzoek dat zich toespitst op actuele crisissen. Bijgevolg illustreert voorgaande louter de potentiële invloed die de recente crisissen in de toekomst kunnen hebben voor de huidige consensus. Derhalve bieden de onderzochte crisissen evenmin een afdoende verklaring voor de evolutie van R2P wat dit aspect betreft. Dit vergt in het bijzonder een onderzoek naar cases die zich situeren tussen de introductie van de norm en de huidige humanitaire crisissen.

3. Conclusie

De humanitaire crisissen die zich momenteel afspelen in Syrië, Jemen en Myanmar illustreren dat een integrale consensus aangaande R2P ontbreekt. De huidige consensus beperkt zich tot pijler I, II en de vreedzame component van pijler III die onder andere een diplomatiek en humanitair optreden omvat. Een robuust ingrijpen onder deze laatstgenoemde pijler stoot daarentegen resoluut op tegenstellingen binnen de internationale gemeenschap. De staten die een militaire interventie voor humanitaire doeleinden niet aanmerken als problematisch en zichzelf verantwoordelijk achten in te grijpen, komen hierbij tegenover diegenen te staan voor wie het soevereiniteitsprincipe opnieuw primeert en zich dientengevolge verzetten tegen een robuust optreden in de interne aangelegenheden van andere staten. Dit bevestigt hetgeen de recente literatuur vooropstelt betreffende de consensus omtrent R2P, met name dat pijler III tot op heden nog steeds het voorwerp van controversen vormt. Doch dient de literatuur ook enigszins gecorrigeerd te worden. De onderzochte crisissen illustreren namelijk dat de huidige contestatie berust op conceptuele motieven en derhalve onenigheid omtrent de concrete implementatie van de norm overstijgt. Bovendien strekt de controversen zich niet uit tot een vreedzaam optreden in het kader van pijler III wat niet expliciet tot uiting komt in de literatuur die de pijler in zijn geheel lijkt aan te merken als controversieel.

De evolutie tot deze huidige consensus duidt erop dat de normatieve evolutie van R2P gekenmerkt wordt door een non-lineair traject. De norm kende aanvankelijk een rechte lijnige evolutie na diens formele aanname in 2005 die aanleiding gaf tot een integrale consensus in de Libische crisis. Doch zette dit zich na het optreden in Libië niet voort. De regimewissel waartoe de tussenkomst in de laatstgenoemde crisis aanleiding gaf, resulteerde immers in hernieuwde conceptuele contestatie omtrent een militair optreden op basis van pijler III die tot op vandaag tot uiting komt in onder andere de Syrische crisis. Derhalve vormt de toepassing in Libië het hoogtepunt van de norm waarop een achteruitgang in de toenmalige consensus volgde die tot op heden nog steeds doorwerkt. Bijgevolg biedt het *norm life cycle* model van Finnemore en Sikkink geen afdoende verklaring voor de evolutie van R2P en bieden de modellen van Wiener et al. een adequatere verklaring, althans wat betreft pijler III. Pijler I en II kunnen namelijk wel gesitueerd worden binnen een rechte lijnige evolutie daar de consensus aangaande deze pijlers geen achteruitgang kende. Het *norm life cycle* model is met andere woorden minder geschikt om de evolutie van een complexe norm zoals R2P te verklaren waarbij slechts bepaalde elementen geïnternaliseerd zijn.

Ondanks het resoluut uitblijven van een militair ingrijpen ingevolge de controversen betreffende een robuust optreden, kan echter nog niet geconcludeerd worden dat R2P niet langer alle elementen omvat zoals initieel opgetekend en dus een beperktere betekenis kreeg. Aangezien een robuust ingrijpen nog steeds deel uitmaakt van het heersende discours aangaande humanitaire crisissen die onder het toepassingsgebied van R2P ressorteren, is er nog geen sprake van een inperking van de betekenis van de norm. In overeenstemming met Finnemore en Sikkink hun model inzake normontwikkeling bevat de norm tot op heden dan ook nog alle elementen zoals ten tijde van de formele optekening gedurende de World Summit. Doch betekent dit niet dat de invulling van de norm aan geen enkele wijziging onderhevig is. De ambiguïteit die R2P kenmerkt zoals verwoord in het World Summit Outcome Document leent er zich namelijk toe dat de norm concreet wordt ingevuld op basis van de praktijk. Derhalve gaat Wieners *meaning-in-use* eveneens op en biedt het *norm life cycle* model eveneens een minder afdoende verklaring voor de evolutie van ambigue geformuleerde normen.

Als laatste boden de onderzochte cases geen sluitend antwoord op de vraag omtrent de invloed van incorrecte of onrechtmatige toepassingen van R2P op diens normatieve evolutie daar dit enkel mogelijk is aan de hand van cases uit het verleden die reeds hun stempel op de norm drukten. Doch toont de Jemenitische crisis als onrechtmatige toepassing het potentieel aan van het ontbreken van positieve precedents. Het optreden gaf namelijk aanleiding tot kritiek en hervormingsvoorstellen die trachtten een consensus betreffende de controversiële laatste pijler III te stimuleren. Naar analogie illustreert de Syrische crisis dat ook niet-toepassingen dergelijk debat aanwakkeren en derhalve het potentieel bezitten evenzeer bij te dragen aan de normatieve evolutie van de norm. Op die manier vormt de opvatting van Badescu en Weiss niet louter een terechte aanvulling op het *norm life cycle* model maar kan het tevens uitgebreid worden tot niet-toepassingen die evenzeer een positieve invloed kunnen uitoefenen indien het resulteert in conceptuele discussies.

Zodoende, wordt de evolutie van R2P gekenmerkt door een niet-rechthoekig traject waarbij Libië aanleiding gaf tot een achteruitgang in de toenmalige consensus die tot op heden nog steeds doorwerkt, althans wat diens laatste pijler betreft. De heersende controversen gaf evenwel nog geen aanleiding tot een inperking van de betekenis van R2P waardoor pijler III nog steeds geacht wordt een robuust element te omvatten. Terzelfdertijd is een verdere concretisering van de norm aan de hand van de praktijk onvermijdelijk ingevolge de ambiguïteit die de norm kenmerkt. Hierbij hebben incorrecte of onrechtmatige toepassingen, alsook niet-toepassingen, het potentieel een consensus te stimuleren op basis van de conceptuele debatten waartoe zij aanleiding geven. Met andere woorden: de alternatieve opvattingen aangaande normontwikkeling bieden een terechte correctie, respectievelijk aanvulling op het *norm life cycle* model wat betreft de evolutie van R2P, ook al kan de norm niet strikt gesitueerd worden binnen de vooropgestelde controverses.

Conclusies

Bijna twee decennia na de introductie van Responsibility to Protect wordt de internationale gemeenschap nog steeds geconfronteerd met gruweldaden die de norm trachtte een halt toe te roepen. Onder andere in Syrië, Jemen en Myanmar heerst een humanitaire crisis die de norm in beginsel viseert en bijgevolg dient te verhelpen. Doch blijft een adequaat optreden telkenmale uit wat erop duidt dat de politieke belofte die de internationale gemeenschap in 2005 unaniem onderschreef zich vandaag niet als dusdanig vertaalt in de praktijk. Dit onderzoek richtte zich er vooreerst op deze consensus anno 2020 te construeren aan de hand van de laatstgenoemde humanitaire crisissen en te toetsen aan hetgeen de wetenschappelijke literatuur hieromtrent stipuleert.

De actuele crisissen die het voorwerp uitmaakten van dit onderzoek, met name Syrië, Jemen en Myanmar, tonen aan dat de controverse die R2P teistert in het bijzonder de robuuste dimensie betreft die tot pijler III behoort. Binnen de internationale gemeenschap heerst namelijk opnieuw de tegenstelling tussen staten die het soevereiniteitsbeginsel laten primeren en zodoende absoluut achten, en anderen die een militair optreden voor humanitaire doeleinden als een legitieme mogelijkheid aanmerken waarvoor het beginsel van non-interventie eventueel moet wijken. Voornamelijk in de Syrische en Birmese crisis komt deze tegenstelling die duidt op de afwezigheid van een consensus aangaande dit aspect expliciet tot uiting. Dit impliceert dat R2P niet in diens opzet slaagde het soevereiniteitsbeginsel te verzoenen met de morele verantwoordelijkheid van de internationale gemeenschap om op te treden in het kader van humanitaire crisissen en zodoende komaf te maken met de kritiek die de doctrine van humanitaire interventies ineffectief maakte.

In tegenstelling tot de laatste pijler, illustreren de onderzochte crisissen dat pijler I en II niet het voorwerp van onenigheid vormen. De primaire verantwoordelijkheid van de staat in kwestie wordt immers veelvuldig aangehaald, de internationale gemeenschap tracht de staat in kwestie telkenmale aan te moedigen zijn verplichting uit te oefenen en de vredesgesprekken in Jemen vormen een potentiële toepassing van pijler II. In de Syrische en Jemenitische crisis werd daarenboven toevlucht gezocht tot humanitaire hulpverlening, respectievelijk collectieve sancties die behoren tot de mogelijkheden die pijler III eveneens omvat wat erop duidt dat een vreedzaam ingrijpen in naam van humanitaire motieven evenmin controversieel is.

Dientengevolge bevestigen de actuele crisissen in beginsel de bevindingen die ook de wetenschappelijke literatuur voorop stelt inzake de huidige consensus, namelijk dat deze zich louter beperkt tot pijler I en II, en niet uitstrekt tot pijler III. Doch is enige correctie aangewezen. De literatuur reduceert de controverse met betrekking tot de norm immers hoofdzakelijk tot onenigheid omtrent de concrete implementatie van pijler III. De onderzochte crisissen tonen echter aan dat de huidige controverse dergelijke onenigheid overstijgt. De rechtmatigheid van een robuust ingrijpen dat tot de waaier aan mogelijkheden om op te treden op basis van R2P behoort, wordt namelijk opnieuw in vraag gesteld ingevolge het soevereiniteitsbeginsel dat de kop op steekt. Derhalve is er anno 2020 sprake van hernieuwde conceptuele contestatie inzake R2P. Daarenboven duidt dit onderzoek erop dat de controverse zich niet uitstrekt tot een vreedzaam optreden in het kader van pijler III. Dit wordt niet expliciet geponereerd in de literatuur dat deze pijler integraal lijkt aan te merken als controversieel.

De vaststelling dat de consensus inzake R2P zich vandaag niet langer uitstrekt tot een robuust optreden onder pijler III, maakte het vervolgens mogelijk de evolutie in de consensus van de norm sinds diens introductie te construeren aan de hand van de constructivistische literatuur inzake normontwikkeling.

Traditioneel stelt dit de normatieve ontwikkeling voor als een rechtlijnig proces waarbij de betekenis van een norm vaststaat en enkel positieve precedentes een norm laten doorstoten in diens levenscyclus. Dit wordt gestipuleerd door het dominante *norm life cycle* model van Finnemore en Sikkink. Recentere benaderingen dagen echter deze opvatting uit door vrijwel het tegengestelde te poneren, namelijk dat normen non-lineair kunnen evolueren, diens betekenis geenszins vaststaat en ook incorrecte en onrechtmatige toepassingen een consensus inzake een norm kunnen stimuleren. Doch toont dit onderzoek de moeilijkheid aan om R2P's evolutie te plaatsen binnen één normatief model, alsook binnen de controverses waartoe de verscheidene opvattingen aanleiding geven.

Ten eerste kan ingevolge de complexe pijlerstructuur die R2P kenmerkt, niet strikt gesproken worden van een rechtlijnige, dan wel non-lineair evolutie wat betreft R2P. Niettemin de Libische ervaring tot op vandaag de consensus aangaande diens laatste pijler verstoort en zodoende duidt op een non-lineaire evolutie, geldt dit niet voor pijler I en II die reeds tot volwaardige internationale normen evolueerden op een lineaire wijze. Naar analogie zorgt ook diens abstracte bewoording voor de moeilijkheid de betekenis van de norm aan te merken als een onveranderlijk gegeven, respectievelijk te stipuleren dat het aan wijzigingen onderhevig is. Ondanks de controversie aangaande diens robuuste dimensie wordt R2P namelijk nog steeds geacht al diens elementen te omvatten maar de weinig concrete invulling leent zich ertoe terzelfdertijd verder ingevuld te worden in de praktijk. Als laatste boden de geselecteerde cases geen sluitend antwoord op de vraag of incorrecte en onrechtmatige toepassingen een stimulans vormen voor een consensus. Het is immers niet mogelijk reeds met zekerheid te stipuleren wat de gevolgen van deze crisissen zullen zijn voor de norm. Doch toont de Jemenitische crisis het potentieel hiervan aan en duidt de Syrische crisis erop dat ook niet-toepassingen mogelijks een positieve invloed kunnen hebben. Ondanks deze vaststellingen, kan alsnog geconcludeerd worden dat de alternatieve opvattingen een terechte correctie, dan wel aanvulling vormen op het *norm life cycle* model wat betreft de evolutie van de norm R2P.

Het is evenwel van belang erop te wijzen dat de theorieën inzake normontwikkeling die in dit onderzoek aan bod komen geen verklarende waarde hebben voor de evolutie tot de huidige consensus van R2P. Niettemin dit onderzoek tevens tot doel had hiervoor een verklaring te bieden aan de hand van de vooropgestelde modellen, wijzen de normatieve modellen geen elementen aan die verklaren waarom normen op de door hun voorgestelde wijze evolueren en bieden derhalve strikt genomen geen verklaring voor de normatieve evolutie van R2P. Dit vormt aldus een algemene beperking van deze theorieën en dientengevolge een mogelijkheid voor verder onderzoek. In dit onderzoek werd reeds in beperkte mate gewezen op de invloed van de Libische ervaring op de consensus maar dit is ongetwijfeld niet het enige element dat de consensus omtrent R2P beïnvloedde.

Ingevolge de hernieuwde tegenstellingen aangaande diens robuuste dimensie die tot uiting kwamen in dit onderzoek, rijst als laatste de vraag wat de toekomst zal brengen voor R2P? De norm zal in de toekomst ongetwijfeld op moeilijkheden stoten die het zal moeten overwinnen. Het gegeven dat een expliciete verwijzing naar de norm veelal ontbreekt, kan ertoe leiden dat R2P uit het heersende discours verdwijnt. De toenemende multipolariteit in de huidige wereldorde die resulteert in een veelheid aan overtuigingen zal een collectief optreden verder bemoeilijken. En R2P blijft tot op heden louter een politieke belofte die onderhevig is aan de politieke belangen die het optreden van staten stuurt en kan dientengevolge uitmonden in loze woorden. Desalniettemin staat het doel dat achter de norm schuilt nog steeds overeind. Een veelheid aan staten wil humanitaire crisissen immers niet onbeantwoord laten. Daarenboven mag men R2P niet reduceren tot diens controversiële militaire

dimensie en pomen dat dit aspect de norm fataal zal worden. Deze controverse verschuift immers de focus naar andere elementen zoals een vreedzaam optreden wat kan resulteren in een versterking van die aspecten die niet ter discussie staan. Terzelfdertijd werden reeds verscheidene hervormingsvoorstellen geïntroduceerd om alsnog een consensus aangaande pijler III te bewerkstelligen. Kortom, R2P zal geconfronteerd worden met struikelblokken maar na twee decennia zal de norm niet zonder enig verzet uit de internationale politiek verdwijnen.

Bibliografie

a) Handboeken

Bellamy, A. (2009). *Responsibility to Protect – The Global Effort to End Mass Atrocities*. Cambridge: Polity Press.

Bellamy, A. (2011). *Global Politics and the Responsibility to Protect: From Words to Deeds*. London: Routledge.

Bloomfield, A. & Scott, S. (2017). *Norm Antipreneurs and the Politics of Resistance to Global Normative Change*. London: Routledge.

Buchanan, A. (2003). Reforming the Law of Humanitarian Intervention. In J. Holzgrefe & R. Keohane (Eds.), *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas* (pp. 130-176). Cambridge: Cambridge University Press.

Coady, C., Dobos, N. & Sanyal, S. (2018). *Challenges for Humanitarian Intervention – Ethical Demand and Political Reality*. Oxford: Oxford University Press.

Evans, G. (2016). R2P: The Next Ten Years. In A. Bellamy & T. Dunne (Eds.), *The Oxford Handbook of the Responsibility to Protect* (pp. 913-932). Oxford: Oxford University Press.

Gifkins, J. (2016). Darfur. In A. Bellamy & T. Dunne (Eds.), *The Oxford Handbook of the Responsibility to Protect* (pp. 717-732). Oxford: Oxford University Press.

Green, P. & MacManus, T. (2015). *Countdown to annihilation: genocide in Myanmar*. London: International State Crime Initiative.

Hehir, A. & Murray, R. (2017). *Protecting Human Rights in the 21st Century*. New York: Routledge.

Hehir, A. (2019). *Hollow Norms and the Responsibility to Protect*. London: Palgrave Macmillan.

Lantis, J. (2017). *Theories of International Norm Contestation: Structure and Outcomes*. Oxford: Oxford University Press.

Nahlawi, Y. (2019). *The Responsibility to Protect in Libya and Syria: Mass Atrocities, Human Protection and International Law*. London: Routledge.

Orchard, P. (2019). Contestation, Norms and the Responsibility to Protect as a Regime. In C. Hunt & P. Orchard (Eds.), *Constructing the Responsibility to Protect: Contestation and Consolidation*. New York: Routledge.

Weiss, T. & Thakur, R. (2010). *Global Governance and the UN: An Unfinished Journey*. Bloomington: Indiana University Press.

Wiener, A. (2014). *A Theory of Contestation*. Heidelberg: Springer.

b) Wetenschappelijke artikelen

Adams, S. (2019). If not now, when? The Responsibility to Protect, the Fate of the Rohingya and the Future of Human Rights. *Global Centre for the Responsibility to Protect*, 8, 1-26.

Badescu, C. & Weiss, T. (2010). Misrepresenting R2P and Advancing Norms: An Alternative Spiral?. *International Studies Perspectives*, 11 (4), 354-374.

- Bellamy, A. (2008). The Responsibility to Protect and the problem of military intervention. *International Affairs*, 84 (4), 615-639.
- Bellamy, A. (2010). The Responsibility to Protect – Five Years On. *Ethics & International Affairs*, 24 (2), 143-169.
- Bellamy, A. (2015). The Responsibility to Protect Turns Ten. *Ethics & International Affairs*, 29 (2), 161-185.
- Bellamy, A. (2015a). The Three Pillars of the Responsibility to Protect. *Pensamient o Propio*, 41, 35-64.
- Berdal, M. (2019). Revisiting the “Responsibility to Protect” and the Use of Force. *Asian Journal of Peacebuilding*, 7 (2), 239-264.
- Bloomfield, A. (2015). Norm antipreneurs and theorising resistance to normative change. *Review of International Studies*, 1-24.
- Brosig, M. & Zähringer, N. (2015). Norm Evolution a Matter of Conformity and Contestedness: South Africa and the Responsibility to Protect. *Global Responsibility to Protect*, 7 (3-4), 350-375.
- Buys, E. & Garwood-Gowers, A. (2019). The (Ir)relevance of human suffering: Humanitarian Intervention and Saudi Arabia’s Operation Decisive Storm in Yemen. *Journal of conflict and security law*, 24 (1), 1-33.
- Cassese, A. (1999). Ex iniuria ius oritur: Are We Moving towards International Legitimation of Forcible Humanitarian Countermeasures in the World Community?. *European Journal of International Law*, 10 (1), 23-30.
- Chandler, D. (2004). The Responsibility to Protect? Imposing the ‘liberal peace’. *International peacekeeping*, 11 (1), 59-81.
- Cronogue, G. (2012). Responsibility to protect: Syria the law, politics and future of humanitarian intervention post-Libya. *International Humanitarian Legal Studies*, 3 (1), 124-159.
- Crossley, N. (2018). Is R2P still controversial? Continuity and change in the debate on ‘humanitarian intervention’. *Cambridge Review of International Affairs*, 31 (5), 415-436.
- Deitelhoff, N. & Zimmermann, L. (2020). Things We Lost in the Fire: How Different Types of Contestation Affect the Robustness of International Norms. *International Studies Review*, 22, 51-76.
- Evans, G. (2006). From humanitarian intervention to the responsibility to protect. *Wisconsin International Law Journal*, 24 (3), 703-722.
- Evans, G. (2008). The responsibility to protect, An idea whose time has come... and gone?. *International Relations*, 22 (3), 283-298.
- Finnemore, M. & Sikkink, K. (1998). International Norm Dynamics and Political Change. *International Organization*, 52 (4), 887-917.
- Garwood-Gowers, A. (2015). R2P ten years after the World Summit: Explaining ongoing contestation over Pillar III. *Global Responsibility to Protect*, 7 (3-4), 300-324.

- Genser, J. (2018). The United Nations Security Council's Implementation of the Responsibility to Protect: A Review of Past Interventions and Recommendations for Improvement. *Chicago Journal of International Law*, 18 (2), 420-501.
- Glanville, L. 2016. "Does R2P matter? Interpreting the impact of a norm". *Cooperation and Conflict*, 51 (2), 184-199.
- Gözen Ercan, P. (2014). R2P: From Slogan to an International Ethical Norm. *Uluslararası İlişkiler*, 11 (43), 35-52.
- Haesebrouck, T. & De Keersmaecker, G. (2013). Is er een toekomst voor R2P in de Veiligheidsraad?. *International Spectator*, 67 (2), 38-43.
- Hehir, A. (2010). The Responsibility to Protect: 'Sound and Fury Signifying Nothing'?. *International Relations*, 24 (2), 218-239.
- Hofmann, G. (2015). Ten Years R2P – What Doesn't Kill a Norm Only Makes It Stronger? Contestation, Application and Institutionalization of International Atrocity Prevention and Response. *Peace Research Institute Frankfurt*, 133, 1-39.
- Hu, M. (2017). Shortcomings of the 'Responsibility to Protect': An Analysis of the Saudi-led Coalition Intervention in Yemen. *Responsibility to Protect Student Journal*, 2 (1).
- Hunt, C. (2019). Analyzing the Co-Evolution of the Responsibility to Protect and the Protection of Civilians in UN Peace Operations. *International Peacekeeping*, 1-30.
- Krook, M. & True, J. (2010). Rethinking the life cycles of international norms: The United Nations and the global promotion of gender equality. *European Journal of International Relations*, 28 (1), 103-127.
- March, J. & Olsen, J. (1983). The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life. *The American Political Science Review*, 78 (3), 734-749.
- Martin, A. (2018). Human Security: From Humanitarian Intervention to Responsibility to Protect. *Cogito: Multidisciplinary Research Journal*, 10 (2), 87-95.
- Meintjes, A. (2018). The Hypocrisy of Saudi Arabia. *Open Journal of Political Science*, 8 (4), 433-446.
- Morris, J. (2013). Libya and Syria: R2P and the spectre of the swinging pendulum. *International Affairs*, 89 (5), 1265-1283.
- Perisic, P. (2017). Implications of the conflicts in Libya and Syria for the "responsibility to protect" doctrine. *Zbornik PFZ*, 67 (5), 783-814.
- Popp, R. (2015). War in Yemen: Revolution and Saudi Intervention. *CSS Analyses*, 175, 1-4.
- Reinold, T. (2010). The responsibility to protect – much ado about nothing?. *Review of International Studies*, 36 (S1), 55-79.
- Ruys, T. & Ferro, L. (2016). Weathering the storm: legality and legal implications of the Saudi-led military intervention in Yemen. *International and Comparative Law Quarterly*, 65 (1), 61-98.
- Shawki, N. (2011). Responsibility to Protect: The Evolution of an International Norm. *Global Responsibility to Protect*, 3 (2), 172-196.

- Shivakoti, R. (2017). ASEAN's role in the Rohingya refugee crisis. *Forced Migration Review*, 56, 75-77.
- Smith, J. (2019). The Responsibility to Protect, An Established Norm in International Relations? Misapplication in Myanmar, Application in Libya and Non-Application in Syria. *Responsibility to Protect Student Journal*, 4 (1).
- Stahn, C. (2007). Responsibility to Protect: Political Rhetoric or Emerging Norm?. *American Journal of International Law*, 101 (1), 99-120.
- Thakur, R. (2013). R2P After Libya and Syria: Engaging emerging powers. *The Washington Quarterly*, 36 (2), 61-76.
- Torun, Z. (2017). The Evolution of the Responsibility to Protect. *Avrasya Etüdler*, 51 (1), 29-51.
- Verellen, T. (2011). A Few Words on the Responsibility to Protect. *Jura Falconis*, 48 (2), 151-187.
- Vilmer, J. (2018). The Responsibility Not to Veto: A Genealogy. *Global Governance: A Review of Multilateralism and International Organizations*, 24 (3), 331-349.
- Welsh, J. (2013). Norm Contestation and the Responsibility to Protect. *Global Responsibility to Protect*, 5 (4), 365-396.
- Welsh, J. (2019). Norm Robustness and the Responsibility to Protect. *Journal of Global Security Studies*, 4 (1), 53-72.
- Wiener, A. (2009). Enacting meaning-in-use: qualitative research on norms and international relations. *Review of International Studies*, 35 (1), 175-193.
- Wiener, A. & Puetter, U. (2009). The Quality of Norms is What Actors Make of It – Critical Constructivist Research on Norms. *Journal of International Law and International Relations*, 5 (1), 1-16.
- Williams, P. (2009). The “Responsibility to Protect”, Norm Localisation, and African International Society. *Global Responsibility to Protect*, 1 (3), 392-416.
- Wong, J. (2009). Reconstructing the responsibility to protect in the wake of cyclones and separatism. *Tulane law review*, 48 (2), 111-132.
- c) VN documenten
- Annan, K. (2000). *We the Peoples – The Role of the United Nations in the 21st Century*. New York: United Nations.
- ICISS (2001). *The Responsibility to Protect – Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*. Ottawa: International Development Research Centre.
- UNGA (2009). *Implementing the Responsibility to Protect – Report of the Secretary-General, 12 januari 2009, UN Doc. A/63/677*.
- UNHRC (2018). *Situation of human rights in Yemen, including violations and abuses since September 2014, 17 augustus 2018, UN Doc. A/HRC/39/43*.
- UNHRC (2018). *Report of the independent international fact-finding mission on Myanmar, 12 september 2018, UN Doc. A/HRC/39/64*.

UN News (2017). UN human rights chief points to 'textbook example of ethnic cleansing' in Myanmar. Geraadpleegd via <https://news.un.org/en/story/2017/09/564622-un-human-rights-chief-points-textbook-example-ethnic-cleansing-myanmar>.

UN News (2017a). Rohingya refugee crisis a 'human rights nightmare,' UN chief tells Security Council. Geraadpleegd via <https://news.un.org/en/story/2017/09/567402-rohingya-refugee-crisis-human-rights-nightmare-un-chief-tells-security-council>.

UNSC (2011). 6531st meeting, 10 mei 2011, *UN Doc. S/PV.6531*.

UNSC (2011). 6627th meeting, 4 oktober 2011, *UN Doc. S/PV.6627*.

UNSC (2011). France, Germany, Portugal and United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland: draft resolution, 4 oktober 2011, *UN Doc. S/2011/612*.

UNSC (2011). Resolution 2014, 21 oktober 2011, *UN Doc. S/RES/2014*.

UNSC (2012). 6711th meeting, 4 februari 2012, *UN Doc. S/PV.6711*.

UNSC (2012). Bahrain, Colombia, Egypt, France, Germany, Jordan, Kuwait, Libya, Morocco, Oman, Portugal, Qatar, Saudi Arabia, Togo, Tunisia, Turkey, United Arab Emirates, United Kingdom of Britain and Northern Ireland and United States of America: draft resolution, 4 februari 2012, *UN Doc. S/2012.77*.

UNSC (2014). Resolution 2139, 22 februari 2014, *UN Doc. S/RES/2139*.

UNSC (2014). Resolution 2140, 26 februari 2014, *UN Doc. S/RES/2140*.

UNSC (2014). Albania, Andorra, Australia, Belgium, Botswana, Bulgaria, Canada, Central African Republic, Chile, Côte d'Ivoire, Croatia, Cyprus, Czech Republic, Democratic Republic of Congo, Denmark, Estonia, Finland, France, Georgia, Germany, Greece, Hungary, Iceland, Ireland, Italy, Japan, Jordan, Latvia, Libya, Liechtenstein, Lithuania, Luxembourg, Malta, Marshall Islands, Mexico, Monaco, Montenegro, Netherlands, New Zealand, Norway, Panama, Poland, Portugal, Qatar, Republic of Korea, Republic of Moldova, Romania, Samoa, San Marino, Saudi Arabia, Senegal, Serbia, Seychelles, Slovakia, Slovenia, Spain, Sweden, Switzerland, The former Yugoslav Republic of Macedonia, Turkey, Ukraine, United Arab Emirates, United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and United States of America: draft resolution, 22 mei 2014, *UN Doc. S/2014/348*.

UNSC (2015). Identical letters dated 26 March 2015 from the Permanent Representative of Qatar to the United Nations addressed to the Secretary-General and the President of the Security Council, 27 maart 2015, *UN Doc. S/2015/217*.

UNSC (2015). Resolution 2258, 22 december 2015, *UN Doc. S/RES/2258*.

UNSC (2016). Andorra, Australia, Austria, Belgium, Bulgaria, Canada, Costa Rica, Croatia, Cyprus, Czech Republic, Denmark, Estonia, Finland, France, Georgia, Germany, Greece, Hungary, Iceland, Ireland, Italy, Latvia, Lithuania, Luxembourg, Malta, Mexico, Monaco, Morocco, Netherlands, Norway, Poland, Portugal, Qatar, Romania, San Marino, Saudi Arabia, Senegal, Slovakia, Slovenia, Spain, Sweden, Turkey, Ukraine, United Arab Emirates, United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and United States of America: draft resolution, 8 oktober 2016, *UN Doc. S/2016/846*.

UNSC (2016). Resolution 2232, 21 december 2016, *UN Doc. S/RES/2232*.

UNSC (2017). France: draft resolution, 21 januari 2017, *UN Doc. S/2017/77*.

UNSC (2017). 7919th meeting, 7 april 2017, *UN Doc. S/PV.7919*.

UNSC (2017). Statement by the President of the Security Council, 6 november 2017, *UN Doc. S/PRST/2017/22*.

UNSC (2017). 8133rd meeting, 12 december 2017, *UN Doc. S/PV.8133*.

UNSC (2018). 8179th meeting, 13 februari 2018, *UN Doc. S/PV.8179*.

UNSC (2018). 8255th meeting, 14 mei 2018, *UN Doc. S/PV.8255*.

UNSC (2018). Resolution 2449, 13 december 2018, *UN Doc. S/RES/2449*.

UNSC (2019). Resolution 2452, 16 januari 2019, *UN Doc. S/RES/2452*.

UNSC (2020). Resolution 2504, 10 januari 2020, *UN Doc. S/RES/2504*.

UNSC (2020). Meetings Coverage – 8700th meeting, 10 januari 2020, *UN Doc. SC/14074*.

UNSC (2020). Resolution 2505, 13 januari 2020, *UN Doc. S/RES/2505*.

d) Officiële verklaringen

Canada – Department of Foreign Affairs, Trade and Development (2015). News release – Minister Nicholson Concerned by Crisis in Yemen, 27 maart 2015. Geraadpleegd via www.canada.ca/en/news/archive/2015/03/minister-nicholson-concerned-crisis-yemen.html.

Embassy of the Kingdom of Saudi Arabia (2017). News – Saudi-Led Coalition in Yemen: Safeguarding Civilians Remains Foremost Priority, 13 februari 2017. Geraadpleegd via www.saudiembassy.net/news/saudi-led-coalition-yemen-safeguarding-civilians-remains-foremostpriority.

European External Action Service (2015). Statement of the High Representative and Vice President Federica Mogherini on the Situation in Yemen, 26 maart 2015. Geraadpleegd via https://eeas.europa.eu/delegations/albania/3488/statement-high-representative-and-vicepresident-federica-mogherini-situation-yemen_en.

Malaysia – Ministry of Foreign Affairs (2017). Statement by the Minister of Foreign Affairs, Dato' Sri Anifah Aman in response to the ASEAN chairman's statement on the humanitarian situation in Rhakine State, 24 september 2017. Geraadpleegd via www.kln.gov.my/web/are_dubai/announcements/-/asset_publisher/SXqDh669onif/blog/statement-by-the-foreign-minister-of-malaysia-in-response-to-the-asean-chairman-s-statement-on-humanitarian-situation-in-the-rakhine-state?inheritRedirect=false&redirect=https%3A%2F%2Fwww.kln.gov.my%2Fweb%2Fare_dubai%2Fannouncements%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_SXqDh669onif%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-1%26p_p_col_pos%3D1%26p_p_col_count%3D2.

Nigeria – Ministry of Foreign Affairs (2017). Nigeria Condemns Human Rights Abuse in Myanmar, 12 september 2017. Geraadpleegd via <https://prnigeria.com/general/fg-condemns-human-rights-abuse-myanmar/>.

Russian Federation – Ministry of Foreign Affairs (2015). Comment by the Foreign Ministry on the Situation in Yemen, 26 maart 2015. Geraadpleegd via www.mid.ru/en/kommentarii//asset_publisher/2MrVt3CzL5sw/content/id/1113515.

United States of America – The White House Office of the Press Secretary (2015). Statement by NSC spokesperson Bernadette Meehan on the Situation in Yemen, 25 maart 2015. Geraadpleegd via <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2015/03/25/statement-nsc-spokespersonbernadette-meehan-situation-yemen>.

e) Overige

Abomo, P. (2016). The Responsibility to Protect and the United States Intervention in the Libyan civil War (Disseratie). Loyola University Chicago.

Albert, E. & Maizland, L. (2020). The Rohingya Crisis. *Council on Foreign Relations*. Geraadpleegd via www.cfr.org/background/rohingya-crisis.

Al Jazeera (2018). Trump urges 'strong and swift' UN action for Rohingya. Geraadpleegd via www.aljazeera.com/news/2017/09/trump-urges-strong-swift-action-rohingya-170921013304717.html.

Amnesty International (2004). Myanmar – The Rohingya Minority: Fundamental Rights Denied. Geraadpleegd via www.amnesty.org/en/library/asset/ASA16/005/2004/en/9e8bb8db-d5d5-11dd-bb24-1fb85fe8fa05/asa160052004en.pdf/.

Amnesty International (2020). Yemen war: no end in sight. Geraadpleegd via www.amnesty.org/en/latest/news/2015/09/yemen-the-forgotten-war/.

BBC (2018). Yemen conflict explained in 400 words. Geraadpleegd via www.bbc.com/news/world-middle-east-44466574.

Coen, H. (2017). Twee jaar oorlog in Jemen: uitermate verwoestend maar doodgezwegen. *MO*. Geraadpleegd via www.mo.be/analyse/vijf-vragen-over-twee-jaar-oorlog-jemen.

De Greef, J. (2018). Strijdende partijen in Jemen zijn het eens over staakt-het-vuren in de havenstad al-Hudaydah. *VRT News*. Geraadpleegd via www.vrt.be/vrtnws/nl/2018/12/13/strijdende-partijen-in-jemen-zijn-het-eens-over-staakt-het-vuren/

ECR2P (2018). Syria. Geraadpleegd via <https://ecr2p.leeds.ac.uk/research-2/r2p-in-brief/syria/>.

ECR2P (2018a). Yemen. Geraadpleegd via <https://ecr2p.leeds.ac.uk/research-2/r2p-in-brief/yemen/>.

ECR2P (2018b). Myanmar. Geraadpleegd via <https://ecr2p.leeds.ac.uk/research-2/r2p-in-brief/myanmar/>.

Evans, G. (2012). The Responsibility to Protect after Libya and Syria. Geraadpleegd via www.gevans.org/speeches/speech476.html.

GCR2P (2019). Kenya. Geraadpleegd via www.globalr2p.org/countries/kenya/.

GCR2P (2020). Syrië. Geraadpleegd via www.globalr2p.org/countries/Syria/.

GCR2P (2020a). Yemen. Geraadpleegd via www.globalr2p.org/countries/Yemen/.

GCR2P (2020b). Myanmar. Geraadpleegd via www.globalr2p.org/countries/Myanmar/.

Ghassen, B. (2016). The Evolution of the “Responsibility to Protect” as an International Norm (Disseratie). Nagoya University.

Ghobari, M. (2016). U.N.-sponsored Yemen peace talks begin in Kuwait. *Reuters*. Geraadpleegd via www.reuters.com/article/us-yemen-security-talks/u-n-sponsored-yemen-peace-talks-begin-in-kuwait-idUSKCN0XI2B2.

Gordon, M. (2017). Dozens of U.S. Missiles Hit Air Base in Syria. *New York Times*. Geraadpleegd via www.nytimes.com/2017/04/06/world/middleeast/us-said-to-weigh-military-responses-to-syrian-chemical-attack.html.

Hindustan Times (2017). PM Modi tells Suu Kyi India is with Myanmar, but skips mention of Rohingya issue. Geraadpleegd via www.hindustantimes.com/india-news/modi-in-myanmar-pm-praises-suu-kyi-s-leadership-vows-to-fight-terror-in-joint-statement/story-vC4Pi9WL594NnRt8Oe430J.html.

Hoffmann, M. (n.d.). Entrepreneurs and Norm Dynamics: An Agent-Based Model on the Norm Life Cycle. Geraadpleegd via www.polisci.upenn.edu/ps-i/Pamla/Hoffmann_norms.doc.

Holmes, O. (2017). Myanmar blocks all UN aid to civilians at heart of Rohingya crisis. *The Guardian*. Geraadpleegd via www.theguardian.com/world/2017/sep/04/myanmar-blocks-all-un-aid-to-civilians-at-heart-of-rohingya-crisis.

Human Rights Watch (2018). Myanmar: Events of 2018. Geraadpleegd via www.hrw.org/world-report/2019/country-chapters/burma.

Quadir, S. (2017). U.N. seeks ‘massive’ help for Rohingya fleeing Myanmar ‘ethnic cleansing’. *Reuters*. Geraadpleegd via <https://uk.reuters.com/article/uk-myanmar-rohingya/u-n-seeks-massive-help-for-rohingya-fleeing-myanmar-ethnic-cleansing-idUKKCN1BPOE9>.

Thakur, R. (2011). UN breathes life into ‘responsibility to protect’. Geraadpleegd via www.polisci.upenn.edu/ps-i/Pamla/Hoffmann_norms.doc.

The Irrawaddy (2017). Analysis: China backs Myanmar at UN Security Council. Geraadpleegd via www.irrawaddy.com/news/burma/analysis-china-backs-myanmar-un-security-council.html.

Thompson, D. (2017). Responsibility While Protecting (RWP) and the Intervention in Yemen. *Ethics & International Affairs*. Geraadpleegd via [www.ethicsandinternationalaffairs.org/2017/responsibility-protecting-intervention-yemen/#:~:text=Responsibility%20While%20Protecting%20\(RwP\)%20and%20the%20Intervention%20in%20Yemen,-Drew%20Thompson%20%7C%20January&text=On%20March%2026%2C%202015%2C%20a,into%20Yemen's%20ongoing%20civil%20war.&text=Slowly%2C%20food%20and%20medicine%20are,a%20UN%20Dbacked%20verification%20program](http://www.ethicsandinternationalaffairs.org/2017/responsibility-protecting-intervention-yemen/#:~:text=Responsibility%20While%20Protecting%20(RwP)%20and%20the%20Intervention%20in%20Yemen,-Drew%20Thompson%20%7C%20January&text=On%20March%2026%2C%202015%2C%20a,into%20Yemen's%20ongoing%20civil%20war.&text=Slowly%2C%20food%20and%20medicine%20are,a%20UN%20Dbacked%20verification%20program).

Tuckwell, D. & Smyth, L. (2015). Does Saudi Arabia have a responsibility to protect in Yemen?. *The Sydney Morning Herald*. Geraadpleegd via www.smh.com.au/opinion/does-saudi-arabia-have-a-responsibility-to-protect-in-yemen-20150507-ggw617.html.